

UNIVERZITA KARLOVA

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**PO STOPÁCH JULIA FUČÍKA V DĚTSKÝCH
ČASOPISECH MEZI LETY 1945-1970**

**FOLLOWING JULIUS FUČÍK IN THE CHILDREN'S MAGAZINES BETWEEN
1945-1970**

Autorka diplomové práce: Bc. Kateřina Jozífová, DiS.

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Jiří Knapík, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Bibliografický záznam

JOZÍFOVÁ, Kateřina. *Po stopách Julia Fučíka v dětských časopisech mezi lety 1945-1970*. Praha, 2023. 72 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Jirí Knapík, Ph.D.

Rozsah práce: 130 282 znaků (včetně mezer)

Čestné prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Pardubicích dne 30. dubna 2023

.....
Kateřina Jozífová

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje mediálnímu obrazu Julia Fučíka v dobových dětských časopisech mezi lety 1945 a 1970. Cílem práce bylo zjistit, jak často se Julius Fučík objevoval v obsahích vybraných časopisů pro děti a jakým způsobem jim byl prezentován. Pro výzkum bylo vybráno jedenáct periodik určených pro děti základní školní docházky - *Vlaštovička*, *Vpřed*, *Mateřídouška*, *Studánka*, *Plamen mládí*, *Člověk a příroda*, *Ohníček*, *Pionýrské noviny*, *Pionýr*, *ABC mladých techniků a přírodovědců*, *Sedmička*. Texty věnující se tématu Julia Fučíka nebo jeho díla byly podrobeny frekvenční a tematické analýze. Na jejich základě bylo možné stanovit období vzestupů a pádů Fučíkova kultu osobnosti a také stanovit šest hlavních témat, která se s jeho osobou v dětských časopisech pojila. V závěru jsou zodpovězeny všechny předem stanovené výzkumné otázky a jsou podrobněji popsány výsledky celé práce. Z provedených analýz vyplývá, že období nejsilnějšího Fučíkova kultu nastalo v roce 1953. Naopak mezi lety 1945-1948, 1955-1956 a 1965-1969 se v dětských časopisech neobjevil jediný text související s Juliem Fučíkem. Výzkum také ukázal, že Julius Fučík byl dětem prezentován jako národní hrdina, vzor, jak fyzický, tak duševní. K jeho osobě se pojily vlastnosti jako statečnost, bojovnost, radostnost, věrnost, láskyplnost a obětavost. Dětem byla vštěpována znalost Fučíkovy *Reportáže psané na oprátce*. V dětských časopisech byly otiskovány také kapitoly z reportáží *V zemi milované* a *V zemi, kde zítra již znamená včera*.

Klíčová slova: Julius Fučík, Reportáž psaná na oprátce, Gusta Fučíková, národní hrdina, vzor, dětský časopis

ABSTRACT

The Diploma work is focused on the media image of Julius Fučík in the children's magazines between 1945 and 1970. The main aim of the work was to find out how often Julius Fučík appeared in the contents of selected magazines for children and how he was presented to them. Eleven periodicals intended for elementary school children were selected for the research - *Vlaštovička*, *Vpřed*, *Mateřídouška*, *Studánka*, *Plamen mládí*, *Člověk a příroda*, *Ohníček*, *Pionýrské noviny*, *Pionýr*, *ABC mladých techniků and přírodovědců*, *Sedmička*. Texts devoted to the topic of Julius Fučík or his works were subjected to frequency and thematic analysis. Based on them, it was possible to determine the period of ups and downs of Fučík's cult of personality, as well as to determine six main themes that were associated with his person in children's magazines. In the conclusion, all predetermined

research questions are answered and the results of the entire work are described in more detail way. The analyses showed that the period of the strongest Fučík's cult had occurred in 1953. On the contrary, between the years 1945-1948, 1955-1956 and 1965-1969, not a single text related to Julius Fučík appeared in children's magazines. The research also showed that Julius Fučík was presented to children as a national hero, a role model, both physical and mental. His person was associated with qualities such as bravery, combativeness, cheerfulness, loyalty, affection and self-sacrifice. Knowledge of Fučík's *Reportáž psaná na oprátce* was inculcated in the children. Chapters from the reports *V zemi milované* and *V zemi, kde zítra již znamená včera* were also printed in children's magazines.

Key words: Julius Fučík, *Reportáž psaná na oprátce*, Gusta Fučíková, national hero, role model, children's magazine.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě upřímně poděkovala svému vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Jiřímu Knapíkovi, Ph.D. za ochotu při konzultacích a za velmi rychlé poskytování zpětné vazby a cenných rad.

Obsah

I ÚVOD.....	3
II HISTORICKÝ KONTEXT	4
1 Julius Fučík.....	4
2 Gusta Fučíková	6
3 Reportáž psaná na oprátce	8
3.1 Jak to bylo s Reportáží.....	9
3.2 Objevení motáků – zrod Fučíkova kultu	11
4 Podoba národního hrdiny	12
4.1 Václav Kopecký.....	15
4.2 Úloha Gusty Fučíkové.....	16
4.3 Výchova dětí a mládeže.....	18
4.4 Dětské časopisy a jejich systém vydávání	20
4.5 Fučíkovský kult pro děti a mládež	22
4.6 Fučíkovský kult po roce 1989.....	23
III METODOLOGICKÁ ČÁST	24
1 Téma a cíl výzkumu.....	24
2 Výzkumné otázky	24
2.1 Základní výzkumná otázka:	24
2.2 Vedlejší výzkumné otázky:.....	24
3 Výběr sledovaného období a jeho odůvodnění.....	25
4 Metoda výzkumu	25
5 Výzkumný vzorek.....	26
5.1 Výběr periodik	26
Velikost výzkumného vzorku	27
5.1.1 Vlastovička (1937-1949)	27
5.1.2 Vpřed; Junáci, vpřed; Vpřed, pionýři (1945-1951)	28
5.1.3 Mateřídouška (1945-dosud)	30

5.1.4 Studánka (1947-1949)	31
5.1.5 Plamen mládí (1949-1950)	31
5.1.6 Člověk a příroda (1949-1953).....	32
5.1.7 Ohníček (1950-2001).....	33
5.1.8 Pionýrské noviny (1951-1968).....	34
5.1.9 Pionýr; Větrník (1953-1983).....	36
5.1.10 ABC mladých techniků a přírodovědců (1957-dosud)	37
5.1.11 Sedmička (1968-1992).....	38
IV ANALYTICKÁ ČÁST	40
1 Výsledky frekvenční analýzy	40
2 Výsledky obsahové analýzy	44
2.1 Hrdina	44
2.2 Smutek nepatří k jeho jménu!	48
2.3 Lidé, měl jsem Vás rád!	49
2.4 Milujeme Fučíkovy knihy.....	51
2.5 Lepší než jiné děti	52
2.6 Kdo by nechtěl být jako on	54
V ZÁVĚR	57
1 Zodpovězení otázek	57
2 Závěrečné slovo	60
3 Summary	61
VI Diskuse.....	63
VII SEZNAM LITERATURY	64
Primární prameny	64
Bibliografie.....	64
Audiovizuální zdroje.....	66
Elektronické zdroje	66
VIII SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	67
IX SEZNAM ZKRATEK	69

I ÚVOD

Julius Fučík, československý komunistický novinář. Letos uplyne 120 let od jeho narození a 80 let od jeho násilného úmrtí. I po tolika letech je jeho jméno stále skloňované. V čem byl výjimečnější než ostatní zatčení odbojoví novináři nebo jiné oběti nacistických represí napříč různými obory, které pokryl prach historie? Je Julius Fučík hrdina a nezlomený bojovník proti nacistické zvrůli? Nebo je celé jeho hrdinství jenom výplod komunistické propagandy? Správnou odpovědí by zřejmě bylo, že Julius Fučík je především oběť, a to obou zmíněných režimů.

V mé diplomové práci však nechci Julia Fučíka soudit ani hájit. Mým cílem je zjistit, jak často a jakým způsobem byl prezentován dětem v časopisech pro ně určených. Pro obsahovou analýzu bylo nakonec vybráno jedenáct periodik, určených primárně pro děti povinné školní docházky, vycházejících mezi lety 1945 a 1970: *Vlaštovička*, *Vpřed*, *Mateřídouška*, *Studánka*, *Plamen mládí*, *Člověk a příroda*, *Ohníček*, *Pionýrské noviny*, *Pionýr*, *ABC mladých techniků a přírodovědců*, *Sedmička*. Zvolené období je poměrně dlouhé, ale dává možnost určit období vzestupů a pádů Fučíkova kultu osobnosti.

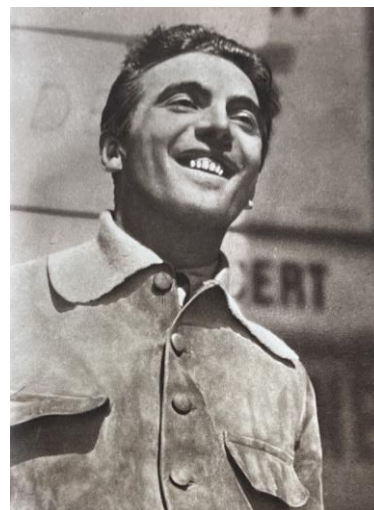
Na základě takto stanoveného cíle práce jsem vytyčila hlavní výzkumnou otázku: Jak často se Julius Fučík objevoval v obsazích vybraných dětských časopisů mezi lety 1945-1970 a jak byl prezentován? V práci jsem se zaměřila jak na frekvenci výskytu článků o Juliu Fučíkovi, tak i na jejich samotný obsah. Články jsem rozdělila podle témat a šest nejfrekventovanějších z nich jsem následně podrobila tematické analýze. Jednotlivé články jsem také zanesla na časovou osu, abych mohla reflektovat hojnost jejich výskytu v jednotlivých obdobích.

K podložení mých tvrzení jsou uvedeny četné příklady a citace z vybraných obsahů periodik. Pro větší autentičnost jsou citované články ponechány v jejich původní podobě, přestože by některé již nesplňovaly pravidla dnešního českého pravopisu. Hlavní zdroj informací tvořily materiály z archivu Národní knihovny a především z Knihovny Národního muzea.

II HISTORICKÝ KONTEXT

1 Julius Fučík

Julius Fučík se narodil 23. února 1903 v Praze. Jméno Julius dostal po svém strýci, hudebním skladateli a autorovi vojenských pochodů. Oba rodiče byli dělnického původu – otec soustružník a matka švadlena. Jeho otec se však ještě před první světovou válkou stal hercem a barytonistou v Městském divadle v Plzni, kam se rodina odstěhovala. I Julius měl sklony k herectví – už v Praze působil jako dětský herec, s herectvím pokračoval i v Plzni. Vystudoval reálné gymnázium, později studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, studium však i kvůli svým novinářským zájmům nedokončil.¹ V meziválečném období patřil mezi nejvlivnější a nejvýraznější komunistické novináře. Řídil periodikum *Kmen*, později časopis *Tvorba*, které v podstatě přetvořil na stranický list. Obecně se profiloval především jako divadelní a literární kritik, kulturní publicista a jako propagátor Sovětského svazu (dále SSSR). Jako komunistický novinář se nicméně nejednou dostával do křížku se zákonem, a uchýloval se tak do ilegality nebo do sovětského exilu. Byl v SSSR jako redaktor *Rudého práva*, díky čemuž mohl v Československu publikovat idealizované zprávy a reportáže o životě *V zemi, kde zítra již znamená včera* nebo *V zemi milované*.² Psal ale také o osobnostech české literatury – *Božena Němcová bojující*, *O Sabinově zradě* nebo *Chůva* (o Juliu Zeyerovi). Většina jeho tvorby však byla knižně vydána až po druhé světové válce, stejně tak jeho nejznámější dílo – *Reportáž psaná na oprátce*.

Obrázek 1 - Julius Fučík.

Julius Fučík byl pohledný muž, ženám se líbil a ony se zase líbily jemu. Osudovou ženou Julia Fučíka se stala Gusta Kodeřičová. Nejednou však byl své manželce nevěrný, dokonce jí i přiznal, že se zamiloval do jiné ženy. Nakonec se ale vždy vrátil k ní.³

On i jeho manželka toužili po zavedení sovětského režimu v Československu. Podmínky pro jejich činnost v první republice nebyly ideální. Byly ale mnohem lepší než ty,

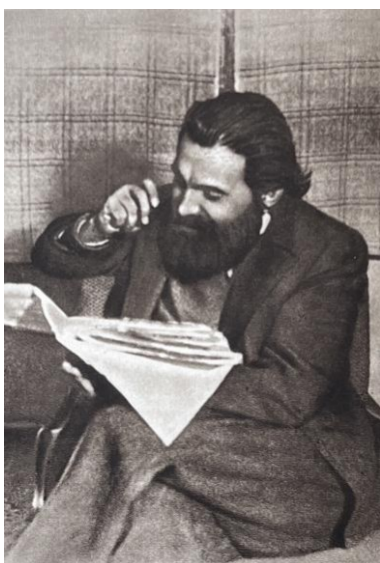
¹ ARNDT, Tereza, Jolana TOTHOVÁ, Kamil ČINÁTL, et al. *ReporTvář Julia Fučíka: Notes and Faces of Julius Fučík : katalog k výstavě ReporTvář Julia Fučíka*. Praha: Národní muzeum, 2020. S. 33.

² Tamtéž. S. 34-37.

³ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006. S. 32-37.

kteře nastaly po 30. zřřř 1938. Paradoxně vřřak druhřř svřřetovřř vřřřlka řřeskoslovenskřřm komunistřřm nadnesenřř řřeeno pomohla, i kdřřz samozřřejmřř se znaurnřřmi obřřřmi. Aktivnřř se zapojili do odboje, přřsobili přřřmo na mřřstřř nebo odeřřli do exilu – na zřřpad, aby řřřřili levicovřř myřřlenky⁴ a do Sovřřetskřřho svazu, kde navazovali pozdřřji velmi dřřležitřř spojenřř.⁵ Stali se aktivnřřmi bojovnřřky proti nacistickřř zvrřřli, a třřm zřřřskali dřřvřřru a sympatie lidřř, kteřřř dřřřve ke komunistickřřmu smřřřlenřř neinklinovali.

I Julius Fuřřřk proto narukoval do armřřdy, přřestože „v přředchozřřch letech mřřl s vojenskřřmi řřřřady nejednu tahanici a nřřkolikrřřt jej dokonce střřhaly jako vojenskřřho zbřřha.“⁶

Obrřřezek 4 - Julius Fuřřřk v ilegalitřř v roce 1940-1941.

Situaci manřřelřř Fuřřřkovřřch znaurnřř poznamenalo i oficiřřlnřř pozastavenřř řřinnosti a nřřslednřř rozpuřřtřřnřř Komunistickřř strany řřeskoslovenska (dřřle KSČ) v řřřřnu 1938. Nejenže jejich politickřř přřesvřřdřenřř zřřaalo břřt trestnřř, ale takřř přřřřli o v podstatřř jedinřř zdroj jejich přřřřmřř. Julius Fuřřřk se pak snažil vydřřlřřvat penize publicistickou řřinnostřř, cořř jen tak tak stařřilo na uřřivenřř sebe a Gusty. Na odbojovřř řřinnosti se zřřaal podřřlet ařř v roce 1941. Do třř doby sice strana vytvřřřřla odbojovřř struktury, ale Fuřřřka do nřř zřřmřřrnřř nezapojila, protože byl v jejich ořřřřch bohřřmskřř intelektuřřl, kteřřř by mohl celřř vedenřř ohrozit.⁷ Od roku 1941 se podřřlel na ilegalnřřm vydřřvřřnřř komunistickřřch tiskovin a na vytvřřřřenřř nadstranickřřho Nřřrodnřř revolurnřřho vřřboru inteligence, kterřřmu přředsedal spisovatel Vladislav Vanřřura^{8,9} Ve strukturřř odbojovřř řřinnosti strany mřřl ale Fuřřřk pouze řřadovřř mřřsto. Jiřř od roku 1940 vřřřak řřil v ilegalitřř – nechal si narřřst plnovous a vydřřřval se za kulhavřřho profesora Jaroslava Horřřka.¹⁰

⁴ Napřřřklad V. Clementis nebo V. Nosek.

⁵ Do Sovřřetskřřho svazu odeřřli pozdřřjřř vysocřř politickřř řřinnovnřřci jako K. Gottwald, V. Kopeckřř, V. řřřřokřř, G. Bareřř a dalřřř.

⁶ PERNES, Jiřřř. Komunistky s fanatismem v srdci. Praha: Brřřna, 2006. S. 38.

⁷ Tamtřřz. S. 39.

⁸ Popravenřř za odbojovou řřinnost v řřervnu 1942.

⁹ ARNDT, Tereza, Jolana TOTHOVřř, Kamil řřřřNATL, et al. *Reportvřřř Julia Fuřřřka: Notes and Faces of Julius Fuřřřk : katalog k vřřřstavřř Reportvřřř Julia Fuřřřka*. Praha: Nřřrodnřř muzeum, 2020. S. 39.

¹⁰ Historik Petr Koura: Fuřřřk – mřřtus a skuteurnřřost — Historie.cs — řřeskřř televize— řřeskřř televize iVysilřřnřř [online]. Copyright © [cit. 20. 2. 2023]. Dostupnřř z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/211452801400014/>

Gestapem byl zatčen v dubnu 1942. Stalo se tomu nešťastnou náhodou na schůzce odbojářů v bytě manželů Jelínkových v Praze. „Víme, že se její účastníci – včetně Fučíka - dopustili závažného prohřešku proti zásadám ilegální práce, když se v takovém množství sešli na jednom místě. Víme také o podivném Fučíkově chování při zatýkání: přestože měl u sebe dvě pistole a pravidla odbojové práce, vydaná jeho komunistickou stranou, přikazovala, aby v takovém případě začal na zatýkající orgány střílet a pokusil se uniknout, Fučík to neudělal. Zbraně vstrčil hostitelům do postele, čímž nad nimi podepsal ortel smrti. Nedovolené držení zbraní se tehdy jiným způsobem netrestalo.“¹¹ Vězněn a vyšetřován byl do května 1943 v Praze na Pankráci, později byl převezen do německého Bautzenu. Na základě rozhodnutí říšského soudu v Berlíně byl pak 8. září 1943 v německé věznici Plötzensee oběšen.¹² Tresty smrti byly v tomto období vykonávány mnohem dříve – nebyla dodržena obvyklá doba sto dnů mezi vynesením rozsudku a vykonáním trestu smrti. Příčinou bylo bombardování, které věznici poškodilo, a hrozila ztráta kontroly nad vězňenými. Během bombardování došlo také k poškození gilotiny, která se k popravám používala, takže smrt oběšením představovala dočasné náhradní řešení.¹³

2 Gusta Fučíková

Gusta Kodeřičová se narodila v roce 1903 v Ostředku na Benešovsku. Její dětství nebylo jednoduché. Když jí byl rok a půl, matka zemřela na tuberkulózu a ji a její mladší sestru vychovával otec s novou manželkou, která se však dětí štítla. Nesměly dokonce jíst u stejného stolu, natož se jí jakkoliv dotknout. Ani otec situaci neulehčoval – vyžadoval absolutní poslušnost, a pokud něco nebylo podle jeho představ, nebál se přistoupit k tělesným trestům.¹⁴ Láskyplný vztah pak, podle svých slov, našla až u rodiny Julia Fučíka.¹⁵

Obrázek 7 – S Gustou Fučíkovou.

¹¹ PERNES, Jiří. Komunistky s fanatismem v srdci. Praha: Brána, 2006. S. 40.

¹² ARNDT, Tereza, Jolana TOTHOVÁ, Kamil ČINÁTL, et al. *ReporTvář Julia Fučíka: Notes and Faces of Julius Fučík : katalog k výstavě ReporTvář Julia Fučíka*. Praha: Národní muzeum, 2020. S. 39.

¹³ ZWICKER, Stefan. „Národní mučedníci“ *Albert Leo Schlageter a Julius Fučík*. Praha: Academia, 2023. S. 192-193.

¹⁴ PERNES, Jiří. Komunistky s fanatismem v srdci. Praha: Brána, 2006. S. 29.

¹⁵ PODHAJSKÝ, František A. a Mojmír GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 85.

Toho poprvé potkala v době svých studií v Praze, kdy se přátelila se studenty politicky orientovanými k levici, tedy i s Juliem Fučíkem. Bližší vztah spolu navázali až v roce 1929, kdy se oba rozešli se svými dlouholetými životními partnery a začali žít spolu. 30. července 1938 si pak na radnici v pražských Dejvicích řekli své ano, aby se „stali manžely podle všech pravidel“¹⁶. Jako svědci jim byli tehdejší Fučíkovi kolegové z redakce *Rudého práva* a později významní komunističtí politici Bedřich Reicin¹⁷ a Jan Šverma¹⁸. Jejich manželství však zůstalo bezdětné.¹⁹

Do KSČ vstoupila již v roce 1924, údajně pod Fučíkovým vlivem. Díky vystudování obchodní akademie, znalosti cizích jazyků a psaní na stroji začala ve stejném roce pracovat jako úřednice nejdříve na ministerstvu školství, později v Mezinárodním všeodborovém svazu. Pracovala také jako korespondentka obchodního zastupitelství SSSR a nakonec získala

Obrázek 10 - [Julius Fučík M. Švabinského]. In *Ohníček*. 1. 9. 1953, roč. 4, č. 1., s. 3.

práci překladatelky v redakci *Rudého práva*, kde pracovala až do října 1938.²⁰

S návazností na manželovo zatčení v dubnu 1942 byla o den později zatčena i ona a v roce 1943 byla deportována do koncentračního tábora Ravensbrück. Tam se seznámila s dalšími ženami komunistického odboje nebo obecně s významnými osobnostmi bojujícími proti nacistickému Německu. Jendou z nich byla i manželka pozdějšího komunistického prezidenta, Marie Zápotocká, nebo poúnorová poslankyně Národního shromáždění, Jarmila Taussigová. Ta pak na Gustu Fučíkovou vzpomínala jako na příkladnou komunistku i v podmínkách koncentračního tábora. I tam prý žila jen pro svého „Julka“ až do osvobození a jeho smrt si prý nechtěla připustit.²¹

V dobách totality zastávala funkci profesionální vdovy po národním hrdinovi. Spravovala Fučíkův odkaz, vydávala jeho knihy, propagovala jeho myšlenky. Stojí také za vznikem nejznámější podobizny Julia Fučíka – obrazu od Maxe Švabinského podle

¹⁶ Tamtéž. S. 86

¹⁷ Náměstek ministra obrany a šéf obranného zpravodajství hlavního štábu. Popraven v roce 1952 v procesu se Slánským.

¹⁸ Poslanec předmnichovského parlamentu, šéfredaktor *Rudého práva*, redaktor *Československých listů* a komentátor rozhlasu v Moskvě. Zahynul při přechodu v Nízkých Tatrách 1944.

¹⁹ Tamtéž.

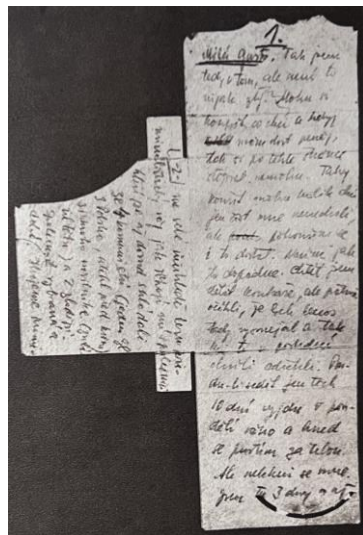
²⁰ Tamtéž.

²¹ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006. S. 41.

profilové fotografie z vězení. Tento portrét se ve své době stal velmi oblíbeným, až nadužívaným.²²

3 Reportáž psaná na oprátce

Nejznámějším dílem Julia Fučíka se stalo právě to poslední – *Reportáž psaná na oprátce*. Kniha je sestavena ze 167 motáků, hustě popsaných malých lístečků, které byly za Protektorátu složitě vynášeny z pankrácké věznice v době Fučíkova věznění.²³ Toto dílo tvoří jeho postřehy z vězení, výslechů a popisy pocitů, situací a osob vězňů nebo dozorců. Motáky tak pohromadě tvoří skutečně jedinečný druh reportáže. Vzpomínkových autobiografických knih, které popisují život ve vězeních, koncentračních táborech, gulazích a podobně existuje celá řada. Napsali je ale lidé, kteří navzdory všemu přežili a až zpětně popisují, co všechno se stalo. Výjimečnost *Reportáže psané na oprátce* tkví především v tom, že její autor se svobody nedočkal. Dílo napsané ve ztížených podmínkách věznice by nebyť motáků a lidí, kteří byli ochotni je vynášet a riskovat svůj život, upadlo v zapomnění. Stejně jako jeho autor a vlastně příběhy většiny vězňů odsouzených k trestu smrti.²⁴

Obrázek 13 - Moták ze „čtyřky“, policejní věznice v Praze, 19 policejní věznice.

Reportáž psaná na oprátce se nestala populární pouze v Československu, ale také v zahraničí, a to nejen v zemích východního bloku. Obliby se *Reportáž* dočkala například v Jižní Americe, v Karibiku nebo v Indii. V roce 1950 byla v Paříži Juliu Fučíkovi za *Reportáž* propůjčena Mezinárodní cena míru in memoriam, kterou ovšem udělovala Světová rada míru, organizace řízená Kremlem.²⁵ Tuto cenu si osobně přijela převzít Gusta Fučíková. V socialistických zemích však Fučík pochopitelně dosahoval největší obliby. V Číně byla jeho *Reportáž* v roce 1953 dokonce dramaticky zpracována. *Reportáž psaná*

²² ARNDT, Tereza, Jolana TOTHOVÁ, Kamil ČINÁTL, et al. *ReporTvář Julia Fučíka: Notes and Faces of Julius Fučík : katalog k výstavě ReporTvář Julia Fučíka*. Praha: Národní muzeum, 2020. S. 78-81.

²³ Motáky z vězení vynášeli dva dozorcí pankrácké věznice Jaroslav Hora a Adolf Kolínský.

²⁴ Jistou podobnost můžeme najít například u *Deníku Anny Frankové* nebo *Zlomky života Marie Kudeřikové*. Její kniha byla vydána v roce 1962 z motáků napsaných ve vězení v polské Vratislavi. Podobně jako Julius Fučík, byla také po roce 1948 důležitou postavou komunistické propagandy.

²⁵ BARTOŠEK, Karel. *Zpráva o putování v komunistických archivech: Praha - Paříž (1948-1968)*. V Praze: Paseka, 2000.

na oprátce byla přeložena do zhruba devadesáti různých jazyků a ještě v roce 2010 byla nepřekládanějším dílem české literatury.²⁶²⁷

3.1 Jak to bylo s Reportáží...

Z manželových motáků Gusta Fučíková připravila kompletní přepis rukopisu *Reportáže psané na oprátce*, který byl po válce připraven k vydání. V této necenzurované verzi²⁸ však *Reportáž* vyšla až po sametové revoluci, a to v roce 1995. Mezitím byla opakovaně vydávána s řadou úprav – došlo k odstranění pasáží, ve kterých Fučík tvrdí, že necítí zášť vůči Němcům jako národu (což bylo v poválečném ladění společnosti dosti ožahavé téma).²⁹ Především však nebyly zveřejněny části textu, které dokládaly důležitou skutečnost, že Julius Fučík při výsleších mluvil.³⁰

S přihlédnutím na propracovanost výslechů a obecně na organizovanost gestapa, nelidské podmínky ve vězení a samozřejmě také s přihlédnutím na použití násilí, se nejedná o nic výjimečného a už vůbec ne opovrženého. Na obhajobu Julia Fučíka je důležité přihlédnout k tomu, že sám nezapíral svou výpověď, a za druhé, že jeho výpověď neměla pro gestapo touženou hodnotu. Julius Fučík si byl vědom, že dlouhodobé mlčení nikam nevede a podle svých slov se uchýlil k tzv. vysoké hře. „*Ted' už bylo třeba něčeho víc, abych si mohl říci, že jsem na každém místě a v každé situaci plnil svou povinnost. Bylo třeba začít hrát vysokou hru. Ne o sebe – to bys musil hned prohrát, – ale o jiné. Očekávali ode mne senzaci. Dal jsem jim ji tedy. Slibovali si mnoho od mého mluvení. ‚Mluvil‘ jsem tedy. Jak, najdete v mém protokolu.*“³¹ V 87 stránkovém výslechovém protokolu velmi často opakuje nedůležitá souvětí, popisuje své pro vyšetřování nepodstatné pocity, vymýšlí si fiktivní osoby a libovolně posouvá události na časové ose tak, aby mohly být spojovány s osobami již mrtvými nebo žijícími v ilegalitě.³² Navíc dodržel zásadu odboje, podle které nebylo nutné při zatčení nevyprávět vůbec, ale vydržet nevyprávět první tři dny, aby se ostatní

²⁶ Překonal jej až Haškův Švejk.

²⁷ PODHAJSKÝ, František A. a Mojmir GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 175-178.

²⁸ Jedinou změnou, kterou Gusta Fučíková oproti originálnímu rukopisu provedla, bylo zaměnění jména Jaroslava Klecana za jeho krycí jméno Mírek. To vše se stalo pouze s ohledem na pozůstalou rodinu. Tamtéž. S. 89.

²⁹ ZWICKER, Stefan. „*Národní mučedníci*“ *Albert Leo Schlageter a Julius Fučík*. Praha: Academia, 2023. S. 196.

³⁰ PODHAJSKÝ, František A. a Mojmir GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 175-178.

³¹ FUČÍK, Julius. *Reportáž, psaná na oprátce*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. S. 89.

³² PODHAJSKÝ, František A. a Mojmir GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 101-107.

na svobodě, kterých by se výpověď mohla dotknout, zbavili důležitých materiálů a stihli přejít do ilegality.³³

Rozhodně to ale zároveň není nic, s čím by se člověk (v tomto případě komunistická strana) mohl nebo chtěl chlubit. Jako známý komunistický novinář a účastník komunistického protinacistického odboje byl přitom potřebným ideálem socialistického člověka, se kterým by se postupně vznikající státní zřízení mohlo pyšnit. Bylo tedy zapotřebí tuto skutečnost zamlčet - zneprístupnit protokoly z Fučíkových výsledků a také z *Reportáže* odstranit části, které by tuto nehodící se skutečnost prozrazovaly.

Zamlčování skutečností, úpravy v jednotlivých vydáních a zneprístupnění originálního rukopisu, který bedlivě střežila Gusta Fučíková, však u veřejnosti vyvolávaly nedůvěru. Mezi lidmi se začala šířit myšlenka, že celá Fučíkova činnost v odboji je jen komunistickou propagandou. Kritikem Julia Fučíka jako hrdiny byl například spisovatel Ferdinand Peroutka, který sám zažil nacistické věznění. „*Ačkoli nepravdivá legenda dráždí, nezacházejme příliš daleko a nepravme, že Fučík byl zrádce. Nepochybně do konce života zůstal přesvědčeným komunistou. Nezradil, jen prozradil. Buď jeho bohémské nervy byly příliš slabé, aby dlouho snesly mučení, nebo toho milovníka života pojala divoká touha, že přece snad může zůstat naživu, a zaplatil za to. Nikdo se nemá dělat přísným soudcem nad situací, ve které sám nebyl. Co pravíme, není soud nad člověkem Fučíkem. Člověk není odpověden za odolnost nebo neodolnost svých nervů. Ale je to soud nad legendou, nad tím množstvím nepravdy, která je v komunistické historii, v socialistickém realismu, ve veřejném životě komunistického státu.*“³⁴ I jiné podobné kritické hlasy se do Československa dostávaly nelegální cestou z exilu. Domácí scéna oproti tomu Julia Fučíka opěvovala a pomáhala v budování jeho kultu národního hrdiny. Mezi takové patřil například básník Pavel Kohout³⁵.

Fučíkův kult během druhé poloviny 20. století vinou zatajování informací často kolísal. I původní přepis rukopisu bez jakýchkoliv úprav by přitom měl v Československu jistě úspěch. Strana však chtěla něco mnohem honosnějšího a hrdinštějšího než svědectví komunisty, který pod nátlakem vypovídal. Byla potřeba podobných vzorů a hrdinů jakým byl

³³ Historik Petr Koura: Fučík – mýtus a skutečnost — Historie.cs — Česká televize — Česká televize iVysílání [online]. Copyright © [cit. 20. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/211452801400014/>

³⁴ PEROUTKA, Ferdinand: Případ Julia Fučíka, *Rozhlas* 1990, č. 39.

³⁵ Jeden z hlavních představitelů tzv. budovatelské poezie narozený 1928. Přesvědčený komunist, postupně však své přesvědčení změnil a v 70. letech ze země emigroval.

Pavlík Morozov³⁶, Alexej Stachanov³⁷ nebo Zoja Kosmoděmjanská³⁸ v Sovětském svazu. I Juliu Fučíkovi na cestě k hodnosti národního hrdiny bylo nutné trochu pomoci.

3.2 *Objevení motáků – zrod Fučíkova kultu*

Do konce 2. světové války o Fučíkově svědectví na malých lístečcích neměl pochopitelně nikdo ani tušení. Nikdo až na dva muže – Jaroslava Horu a Adolfa Kolínského. Oba pracovali jako dozorcí pankrácké věznice a oba, za riskování vlastního života, vynášeli Fučíkovy motáky ven z vězení. Kolínský pak rukopisy ukrýval u svých známých v Humpolci zakopané v zavařovacích sklenicích na dvoře. Světlo světa motáky spatřily hned po válce. Adolf Kolínský měl totiž jako poloviční Němec a navíc příslušník SS velké potíže. Aby si trochu pomohl, vykopal Fučíkovy motáky a odevzdal je na sekretariát ústředního výboru KSČ (dále ÚV KSČ).³⁹

Tak se straně dostal do rukou cenný materiál, který jí pomůže navýšit už tak značnou poválečnou popularitu po osvobození země Rudou armádou. Fučíkovy motáky byly brány jako důkaz toho, že komunistická strana hrdinně bojovala proti nacismu a že se nevzdala ani ve ztížených podmínkách. Pomyslnou třešničkou na dortu byl i fakt, že autorem onoho důkazu je před válkou oblíbený novinář, věrný komunista, přítel Sovětského svazu a zároveň pohledný muž, Julius Fučík. „*Na sekretariátu KSČ padlo rozhodnutí vydat Reportáž psanou na oprátce tiskem a z komunisty Fučíka udělat národního hrdinu a symbol boje za svobodu.*“⁴⁰ Pověřenou osobou k přepisu Fučíkovy *Reportáže* nemohl být nikdo vhodnější než vdova po Juliu Fučíkovi se zkušenostmi se psaním z redakce *Rudého práva*. Ta navíc jakožto přeživší koncentrační tábor mohla u veřejnosti budít úctu a důvěru.

Podle depozitáře Národní knihovny byla *Reportáž psaná na oprátce* v českém jazyce vydána celkem jednačtyřicetkrát. První *Reportáž* vyšla v roce 1945 a zatím poslední v roce 2016. Frekvence vydávání přitom naznačuje vzestupy a pády Fučíkova kultu. V roce 1950 byla *Reportáž* vydána čtyřikrát, o rok později dokonce pětkrát, a to v obrovských nákladech

³⁶ Mladý chlapec, sovětský hrdina a mučedník, který podle legendy udal svého otce, kulaka, a byl zavražděn obyvateli vesnice roku 1932.

³⁷ Sovětský horník a národní hrdina díky svým neuvěřitelným pracovním výsledkům.

³⁸ Sovětská partyzánska z 2. sv. války, popravena nacisty. První ženská nositelka titulu Hrdiny Sovětského svazu uděleného in memoriam.

³⁹ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006. S. 42.

⁴⁰ Tamtéž.

přes 50 000 výtisků⁴¹. V 60. letech nastal ve vydávání *Reportáže* útlum (byla vydána pouze dvakrát), další vydání se pak znovu objevily v období normalizace, kdy vycházela opět v obrovských nákladech i 60000 kusů.⁴² Před sametovou revolucí byla *Reportáž* vydána naposledy v roce 1985. V devadesátých letech vyšla dvakrát – v roce 1994 ještě v původní, cenzurované verzi, v roce 1995 pak už jako kompletní přepis rukopisu se všemi částmi. Náklad činil však pouze 3000 kusů.⁴³

4 Podoba národního hrdiny

Fučík byl jmenován národním hrdinou na základě rozhodnutí vlády. František Janáček považuje za začátek kultu Julia Fučíka VIII. stranický sjezd KSČ z 28. března 1946.⁴⁴ Na referátu totiž Rudolf Slánský zdůraznil, že *Reportáž psaná na oprátce* splňuje „obsahově i formálně všechna požadovaná kritéria v duchu socialistického realismu.“⁴⁵ *Reportáž psaná na oprátce* se tak stala kanonickým textem, novodobou biblí, ve které je napsaná pravda – byť, jak bylo popsáno v předchozích kapitolách, již od prvního vydání trochu upravená. Především pasáž z jejího závěru se dala více či méně násilně v praxi používat proti nepřítelům socialismu. Bylo tomu tak například i v procesu s Miladou Horákovou: „Lidé, měl jsem vás rád, bděte!‘ *To je naléhavý vzkaz našeho národního hrdiny, Julia Fučíka, který dobře věděl, že jsou takový, kteří nemohou říci jako on* ‚Lidé, mám vás rád‘, protože mají rádi jen své továrny, své velkostatky, svou pochybenou politickou kariéru, jen zisk, jen peníze.“⁴⁶ „*Jaká to propast, kam je svrhla nesmiřitelná zřůdná třídní zloba, touha po moci a führerství, jejich nenávisť ke všemu, co se nově rodí, kvete a zraje! (...) Právem je stihl těžký a spravedlivý rozsudek za jejich zločiny. (...) třídní boj neustal, stupňuje se, a právě proto ještě jasněji si uvědomujeme úkol zvyšovat své úsilí o výrobu, ještě jasněji vyvstává úkol dělnické třídy: zvyšovat svou bdělost a ostrážitost! Každý na svém pracovišti hospodářem*

⁴¹ FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Svoboda, 1950.

⁴² FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

⁴³ FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Torst, 1995.

⁴⁴ JANÁČEK, František. *Pochybnosti i jistoty*. In FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. První, úplné, kritické a komentované vydání. Praha: Torst, 2016. S. 325-360.

⁴⁵ ZWICKER, Stefan. „*Národní mučedníci*“ *Albert Leo Schlageter a Julius Fučík*. Praha: Academia, 2023. S. 198.

⁴⁶ Brožová, Ludmila 1950 „Projev prokurátorky Ludmily Brožové“, in: *Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice: Horáková a společníci* (Praha: Ministerstvo spravedlnosti), in: PODHAJSKÝ, František A. a Mojmír GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 213.

*a zároveň přední hlídkou s puškou v ruce! Znovu jsme si všichni uvědomili hluboký význam Fučíkovy výzvy, jíž zakončil svou Reportáž: Lidé, bděte!*⁴⁷

Podle Vladimíra Macury byla pro Fučíkův kult osobnosti typická pluralita - spojení prostoty a velikosti. Na jednu stranu je Fučík zobrazován jako hrdina, jako velikán, vůdce bojovníků proti zlu, ztělesnění ctnosti, duševní pevnosti a hrdosti. Na druhou stranu je také současně popisován jako obyčejný člověk, jako jeden z nás. Nežrídka je také osobněji pojmenováván jako Jula nebo Julek. Byl to obyčejný člověk, Julek, jeden z nás, a přitom toho dokázal tolik a nyní je tak veliký a následováníhodný.⁴⁸ „Vzor spojuje prosté s velkým, představuje výzvu ke ztotožnění s ideálem, je to normativní ideál podaný v konkrétní smyslové podobě, a tedy jakoby dosažitelnější.“⁴⁹ Je také nazýván bojovníkem, vůdcem,... Nic takového ale v pravém slova smyslu pochopitelně nebyl.

Další důležitou součástí Fučíkova kultu je krása. A to jak duševní, tak fyzická. Měl urostlou postavu, snědou pleť, výrazně řezané rysy v obličejí a husté obočí. Jeho tváři dobová propaganda přisuzovala neutuchající optimistický výraz a srdečný, opravdový úsměv. Často je v tomto smyslu odkazováno také na citát z *Reportáže*: „A ještě opakuji: žili jsme pro radost, pro radost šli jsme do boje a pro ni umíráme. Ať proto smutek nikdy není spojován s naším jménem“⁵⁰ V případě Fučíkova kultu bylo dokonce zakázáno jakkoliv překračovat toto optimistické naladění jeho odkazu.⁵¹

Vyzdvihováno bylo také jeho novinářské a literární umění. Hlavním důvodem přitom nebyla ani tak kvalita, ačkoliv ji dílům Julia Fučíka přisuzují i dnešní kritici. Hlavní hodnotu měla jeho tvorba v komunistické ideologii – především v jejím obdivu k Sovětskému svazu a jeho lidu. *Reportáž psaná na oprátce* se pak dostala do jakéhosi začarovaného kruhu popularity. Čím více byla propagována, tím více se dostávala mezi čtenáře i z cizích zemí, o to více rostla její sláva a o to více se zvyšovala její hodnota, kterou se režim mohl honosit.

⁴⁷ NOVÝ, Karel. *Rudé právo*. 10. 6. 1950. roč. 30-31, č. 137, s. 3.

⁴⁸ MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. Praha: Pražská imaginace, 1992. S. 39-40.

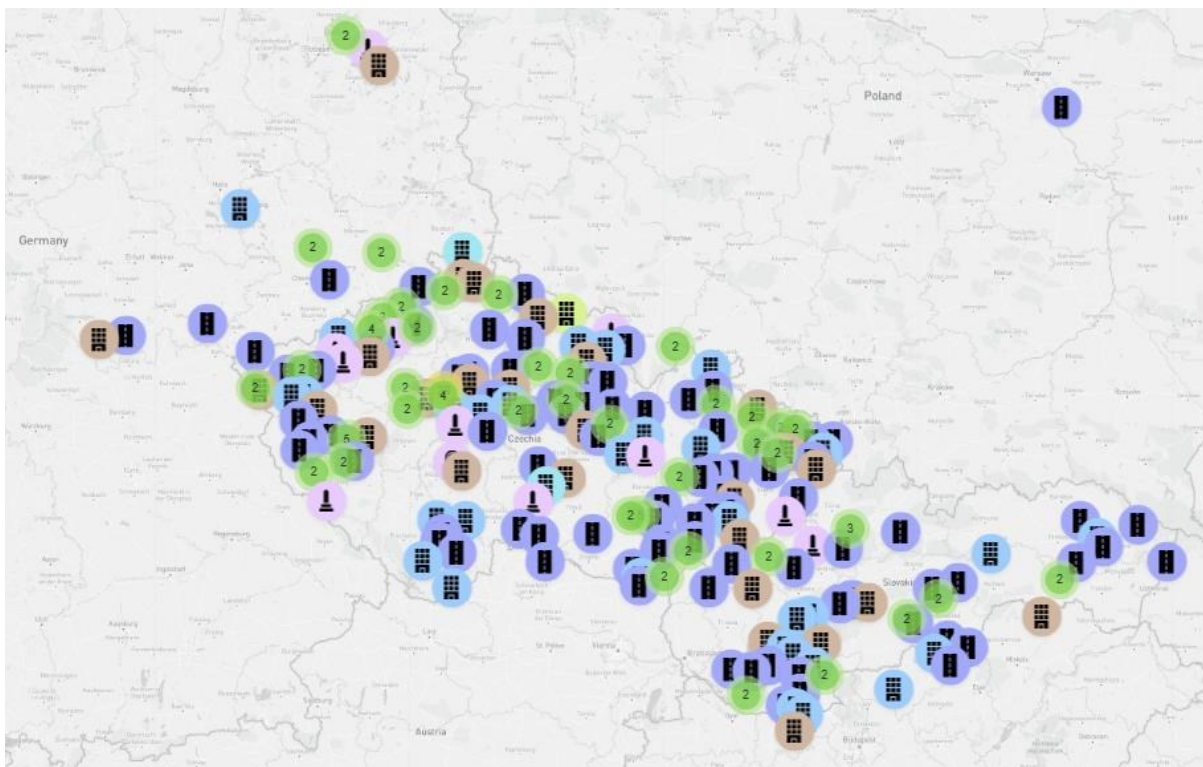
⁴⁹ Tamtéž. S. 40

⁵⁰ FUČÍK, Julius. *Reportáž, psaná na oprátce*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. S. 45.

⁵¹ MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. Praha: Pražská imaginace, 1992. S. 43.

Julius Fučík se tak stal prototypem krásného, čestného, nadaného, pracovitého člověka věřícího v lepší zítřky, v radostnou budoucnost, kterou s láskou v srdci všichni společně budují. Asi nejvýstižněji shrnuje podobu Fučíkova kultu vzpomínka Václava Kopeckého v knize *Julius Fučík, hrdina naší doby*, která byla vydána k 50. výročí Fučíkova narození „V mé mysli (...) zůstane vryt jeho obraz jako obraz jednoho z nejušlechtlejších lidí, které kdy nosila půda této země, a jako obraz jednoho z nejkrásnějších zjevů, jež kdy ze sebe vydal intelekt našeho národa. Vidím Julia Fučíka stále živě před sebou: vidím ho - krásného duševně i fyzicky; vidím ho – rytíře bez bázně a hany, bojovníka hrdinného založení; vidím ho – estetika, umělce velkého ducha; vidím ho – vynikajícího a pečlivého stylistu; vidím ho vtípného a ironického polemika; vidím ho – stále mladistvého, stále optimistického, milujícího radost, milujícího život, milujícího lidi.“⁵²

Fučíkův kult osobnosti však nekončil na československých hranicích, ale rozšiřoval se společně s *Reportáží* daleko za hranice republiky. Ulice, parky, školy, státní podniky, dokonce ani stanice metra nesoucí jméno národního hrdiny nebyly v Československu ničím výjimečným. Svě muzeum měl ale Julius Fučík například i v hlavním městě dnešního Uzbekistánu, v Kyrgyzstánu byla po Juliu Fučíkovi pojmenována nemocnice nebo vrchol

Obrázek 16 - Topografická mapa Muzea dělnického hnutí s objekty spojenými s Juliem Fučíkem

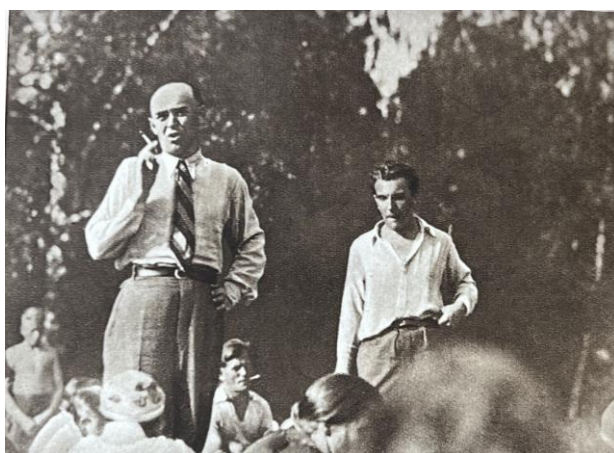
⁵² Citováno podle KALAŠ, Josef. *Julius Fučík, hrdina naší doby: stati a projevy o Juliu Fučíkovi*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953. Knižnice pro střední školy. S. 5.

v pohoří Tchien-Šan. Svou horu má od roku 1961 díky sovětské expedici také na Antarktidě.⁵³

4.1 Václav Kopecký

Václav Kopecký byl v meziválečném období aktivním levicovým novinářem a zakládajícím členem KSČ.⁵⁴ V redakci *Rudého práva* se seznámil s Juliem Fučíkem a Gustou. Nejen díky stejnému politickému smýšlení, ale i výrazné náklonosti k SSSR se stali velkými životními přáteli.⁵⁵ Po druhé světové válce se Václav Kopecký stal ministrem informací, v roce 1953 ministrem kultury a vicepremiérem, kterým byl až do své smrti v roce 1961.⁵⁶ Pod ministerstvo informací po válce nově spadala kinematografie, rozhlasové vysílání, periodický i neperiodický tisk a také chod České tiskové kanceláře.⁵⁷ To

Kopeckému umožňovalo stát se tvůrcem propagandy, propagátorem politických monstrprocesů, hlavním ideologem strany a mimo jiné i hlavním tvůrcem kultu Julia Fučíka jako národního hrdiny. Náplní jeho práce byla organizace nebo alespoň účast na slavnostních akcích jakými jsou otevírání muzeí a výstav, odhalování pomníků,

Obrázek 19- Václav Kopecký a Julius Fučík mezi dělníky závodu Frezer v Moskvě v létě 1935.

pamětních desek, vítání a přijímání delegací a význačných osobností, uctění památek padlých bojovníků a dalších různých vzpomínkových a výročních akcí.⁵⁸ Protože byl Václav Kopecký vášnivý řečník, ačkoliv „řeč u něho často předbíhala myšlenku“⁵⁹, byly tyto ceremonie doplněny jeho plamenným proslovem. Už 15. září 1948 se ujal proslovu při slavnostním odhalování pamětní desky Julia Fučíka na jeho rodném domě na Smíchově. V roce 1953 pak

⁵³ Topografie paměti — Julius Fučík — Mapa Muzea dělnického hnutí v 21. století. Hlavní stránka — Mapa Muzea dělnického hnutí v 21. století [online]. Dostupné z: <https://mdh.dejepis21.cz/mapa/topografie-pameti-julius-fucik/detail/?objectId=1#>

⁵⁴ KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. S. 217.

⁵⁵ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006. S. 35.

⁵⁶ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. Tváře moci. S. 111.

⁵⁷ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. S. 236.

⁵⁸ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. Tváře moci. S. 111.

⁵⁹ KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. S. 220.

naplno využil výročí 50 let od narození a 10 let od hrdinné smrti Julia Fučíka a ujal se organizace „*Fučíkova roku*“⁶⁰, který vyvrcholil přesně v den jeho úmrtí – 8. září. Den před vrcholem oslav byl slavnostně otevřen Park kultury a oddechu Julia Fučíka v Holešovicích. Večer se pak v pražské Lucerně konal „*večer na Fučíkovu paměť*“⁶¹, kde opět nemohl chybět Kopeckého proslov s názvem Život a dílo soudruha Julia Fučíka zářným vzorem. V něm vyzdvihl Fučíkův vztah k Sovětskému svazu, jeho mučednickou smrt, kulturní význam jeho děl a význam *Reportáže psané na oprátce*.⁶² Oslavy se ale konaly po celém Československu. V Plzni, ve které Julius Fučík vyrůstal, se oficiálně slavilo celý týden.⁶³

4.2 Úloha Gusty Fučíkové

Gusta Fučíková byla velkou obdivovatelkou svého manžela a postupně se zhostila role ochránkyně jeho pověsti, které bylo v obdobích nedůvěry a podezřívání třeba. Za svou činnost spojenou s očišťováním pověsti manžela a upevňováním jeho hrdinského kultu byla placena stranou. Díky tomu, že napsala předmluvu k Fučíkově *Reportáži*, se stala členkou Svazu československých spisovatelů, a tím získala monopol na vydávání čehokoliv, co se jejího zesnulého manžela týkalo. Jakýkoliv text týkající se Julia Fučíka, ať už celá kniha nebo jen zmínka v článku, musel projít rukama Gusty Fučíkové. A spousta takových děl jejím sítem vůbec neprošla. Přestože až do období normalizace nezastávala žádnou vedoucí funkci v KSČ, získala mimo jiné za ochranu a propagaci národního hrdiny různá vyznamenání. Například Československou cenu míru v roce 1955, vyznamenání za Zásluhy o výstavbu v roce 1958 nebo Řád práce a Zlatou medaili Světové rady míru v roce 1963. V období normalizace, během které se stala mimo jiné poslankyní Sněmovny lidu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky (dále ČSSR) nebo čestnou předsedkyní Světové rady míru, vyznamenání ještě přibyla.⁶⁴

Po celý život shromažďovala jeho osobní věci, rukopisy, články, kresby, osobní korespondenci, psala vzpomínkové knihy a snila o otevření muzea žurnalistiky, které by bylo

⁶⁰ PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. Tváře moci. S. 111.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ ZWICKER, Stefan. „*Národní mučedníci*“ *Albert Leo Schlageter a Julius Fučík*. Praha: Academia, 2023. S. 215-216.

⁶⁴ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006. S 43-49.

věnované jejímu manželovi a dalším popraveným novinářům, především novinářům *Rudého práva*.⁶⁵ Muzeum nesoucí jméno Julia Fučíka bylo nakonec založeno jako pobočka Muzea Klementa Gottwalda až v roce 1988 (rok po smrti Gusty Fučíkové) v prostorách Hollarovy síně, kterou dala k dispozici Fakulta žurnalistiky Univerzity Karlovy.⁶⁶ Tato pobočka muzea byla však od představy Gusty Fučíkové dosti vzdálená. Jednalo se spíše o jeden z posledních výkřiků komunistické přestavby konce 80. let, který návštěvníkům muzea nepřinesl nic nového. „*Jediný sál věnovaný životu popraveného novináře byl rozdělen na 8 tematických částí. Ty v zásadě standardně reprodukovaly tehdy až notoricky známý příběh Fučíkova politicky angažovaného života a sebeobětování. (...) Nad vchodem do expozice byl poté umístěn všeobecně využívaný (a cenzurou deformovaný) Fučíkův citát ‚Lidé bděte!‘ Snaha přiblížit Julia Fučíka tehdejšími společenským podmínkám, výrazně formulovaným probíhající Přestavbou přesto vyzněla na prázdno a tomu odpovídala i skutečnost prezentace proslulé Reportáže opětovně v cenzurované verzi.*“⁶⁷ Muzeum Klementa Gottwalda po sametové revoluci zaniklo a expozice věnovaná Juliu Fučíkovi se stala součástí Muzea dělnického hnutí a Národního muzea.⁶⁸

„*Trápilo ji, že se z jejího milovaného muže stal čítankový hrdina, a také terč mnoha pochybností a spekulací, a postupně i přiznávala, že cítí zodpovědnost za mnohé své kroky, kterými tomu napomohla. Litovala, že první vydání Reportáže, kterou celou pečlivě přepsala, nevyšlo v plném znění, i toho, že v šedesátých letech nevyšlo avizované vydání autentického textu podle originálu rukopisu.*“⁶⁹

Jak již bylo psáno v předchozích kapitolách, *Reportáž psaná na oprátce* se těšila velké oblibě i v zahraničí. Tomu však přispěla také právě Gusta Fučíková, která podnikala zahraniční cesty (i do západního bloku), aby šířila slávu svého zesnulého manžela.⁷⁰ „*Z celého světa mi začaly přicházet dopisy o Reportáži psané na oprátce. Nejprve dotazy, otázky o životě a práci Julia Fučíka a pak stále více dopisů, které ukazují, jak jeho slova hluboce a trvale působí, jak pomáhají vytvářet a upevňovat charakter nového člověka, jak*

⁶⁵ PODHAJSKÝ, František A. a Mojmir GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 79.

⁶⁶ Muzeum Julia Fučíka | Muzeum dělnického hnutí v 21. století. Muzeum dělnického hnutí v 21. století | Muzeum dělnického hnutí v 21. století [online]. [cit. 21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.mdh21.cz/slovník/muzeum-julia-fucika/>

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ PODHAJSKÝ, František A. a Mojmir GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 85.

⁷⁰ Tamtéž. S. 176.

mládež vidí v Juliu Fučíkovi svůj světlý vzor. Naše mládež pojmenovává jménem Julia Fučíka své pionýrské skupiny, jeho jménem je pojmenována i soutěž Fučíkova odznaku, v níž mládež poznává bohatství naší i sovětské kultury.⁷¹ Na základě zmiňovaného množství dopisů napsala knihu *Hrdina neumírá*, která je sbírkou oslav a chvalo zpěvů Fučíkovy Reportáže.

„Drahá!

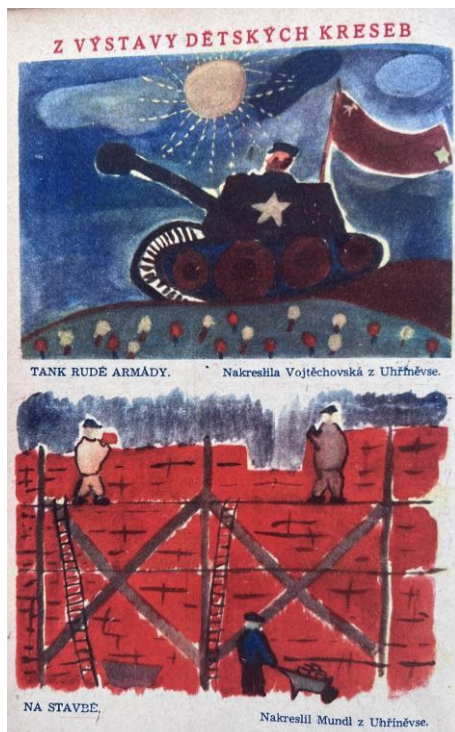
Za vysokými horami, uprostřed pouště, v Teheránu, v pokoji s rudými záclonami, leží na stolečku svatá knížka – je to knížka, kterou napsal Tvůj muž, a já čtrnáctiletá holka, odtržená od vlasti na jistou dobu, často z této knížky čtu a učím se z ní lásce k národu. Lidé, měl jsem vás rád. Bďte! Obdivuji se jeho statečnosti a jeho nezlomné vůli.

S mého psacího stolu dívá se jeho ušlechtilá tvář. Slibujeme mu, že mu zůstaneme věrni, a jeho slova si ponese jako nejkrásnější květy v našich srdcích.

Nataša Veselá⁷²

4.3 Výchova dětí a mládeže

Děti a mládež měly pro budovatele socialismu po únorovém převratu veliký význam.

Děti této generace nezažily období první republiky a druhá světová válka rozhodně nebyla obdobím šťastného dětství. Tyto děti tedy vyrůstaly s představou, že špatně už se lidé měli a nyní nastává období šťastných dní, na kterém se společným úsilím budou podílet všichni včetně nich. Tato představa jim byla neustále vštěpována, ať už ve škole, v médiích nebo na zájmových kroužcích. Aby však bylo možné na děti tímto způsobem výchovně působit, bylo potřeba změny především v systému vzdělávání.

Oblast školství byla ještě v roce 1945 určována školským zákonem vydaným v roce 1869. Malé změny do tohoto systému sice vnesl v roce 1922 tzv. malý

Obrázek 22 - [Z výstavy dětských kreseb]. In *Ohníček*. 30. 9. 1950, roč. 1, č.

⁷¹ FUČÍKOVÁ, Gusta. *Hrdina neumírá: dopisy o Juliu Fučíkovi*. Praha: Mladá fronta, 1953. Boje. S. 16.

⁷² Tamtéž. S. 20.

školský zákon. Obecně ale platilo, že děti z nižších sociálních vrstev většinou neměly možnost dosáhnout vyššího vzdělání.⁷³

Do změny školské politiky zasáhly během vybraného období tři zákony. První z roku 1948, předložený tehdejšími ministrem školství Zdeňkem Nejedlým, sjednotil národní a veřejné školy a umožnil vzdělání dětem bez ohledu na jejich sociální zázemí. Po únoru 1948 se začala situace v různých odvětvích vyostřovat, a přestože tento zákon byl zpracován odborníky z pedagogiky a inspirován zahraničním školstvím, začal být předmětem kritiky komunistických radikálů: „Útočili na přetrvávající náboženskou výchovu na školách, kritizovali nedostatečnou ‚ideovou výchovu‘, vadila jim situace na vysokých školách.“⁷⁴

Po sesazení Zdeňka Nejedlého z funkce, který byl odpůrcem přejímání sovětského modelu školství, bylo v roce 1953 možné přijít s novým školským zákonem vycházejícím právě z modelu v SSSR. Ten zkrátil povinnou školní docházku, aby dříve přibývalo pracujících v tovární výrobě, a „likvidoval gymnázia a pedagogické fakulty“⁷⁵. Následky zákona z roku 1953 se pak pokoušel napravit až nový školský zákon z roku 1960.⁷⁶

Pro výchovu nositelů šťastné budoucnosti byla nesmírně důležitá také mimoškolní péče. Snaha o maximální organizovanost dětí a jejich času se odrazila v rozšíření školních družin nebo v pracovních mimoškolních aktivitách – společný sběr léčivých rostlin a odpadových surovin, výpomoc zemědělcům, sběr mandelínek bramborových apod.⁷⁷ Vliv na volný čas dětí měl také Československý svaz mládeže (dále ČSM) založený v roce 1949, který dal zaniknout všem dosavadním organizacím pro děti a mládež. Součástí ČSM byla také Pionýrská organizace (dále PO) vycházející opět ze sovětského vzoru Komsomolu. PO byla nejdříve určena dětem od 9 do 14 let, po roce 1958 začaly být zřizovány také předstupně PO, oddíly jiskry, určené dětem z 1. až 3. třídy základní školy. Snahou bylo zapojit do PO všechny děti, což se v polovině 60. let v podstatě podařilo, když pod PO bylo organizováno 85% z nich. PO ČSM ve spolupráci se školami, národními výbory a od roku 1955 i s Revolučním odborovým hnutím organizovala také prázdninové tábory. Tím se vyřešil v podstatě poslední

⁷³ KNAPÍK, Jiří. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. S. 28-40.

⁷⁴ Tamtéž. S. 165.

⁷⁵ Tamtéž. S. 166.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž. S. 48-59.

potenciální volný čas dětí, který mohl představovat problém.⁷⁸ Patřit do PO přitom znamenalo přijmout závazek stát se dobrým žákem a pomocníkem školy.⁷⁹

Celková situace se tedy jevila tak, že děti vyrůstající v tomto období proměn vlastně nemají čas na dětské radovánky, ale svou uvědomělostí se dobrovolně dětského světa vzdávají a přebírají na sebe roli pracujících budovatelů.

4.4 Dětské časopisy a jejich systém vydávání

Součástí mimoškolní péče byla také média, v rámci diplomové práce se ale zaměřím pouze na časopisy. Dětské časopisy měly na našem území tradici již od poloviny 19. století. *„Zejména od poloviny 30. let 20. století se pak dětské časopisy podílely na vzniku autonomní dětské subkultury.“*⁸⁰

Poválečné vydávání periodického tisku však prošlo řadou změn. Hlavní rozhodovací moc, jaká tiskovina bude moci vycházet, jaký bude mít náklad, rozměr i periodicitu, mělo ministerstvo informací vedené již zmiňovaným Václavem Kopeckým. Bezprostředně po válce byla navíc vyhlášena nová koncepce českého tisku, již tvořily dvě zásady. Noviny a časopisy vycházejí ve veřejném (národním) zájmu, a proto nesmějí být předmětem výdělečného podnikání jednotlivců nebo skupin. A pak také zásada, že tisk nemůže být ponechán rozvoji bez státního dohledu.⁸¹ Docházelo tedy k rušení periodik, jejich přejmenování, k zakládání periodik nových a kvůli nedostatku papíru také k jejich slučování⁸².⁸³ Omezení počtu stránek kvůli nedostatku papíru se v určitých obdobích nevyhnulo ani dětským časopisům. Nejméně zasaženy však byly časopisy vydávané Mladou frontou, tedy *Pionýrské noviny*, *Mateřídouška*, *Ohníček* nebo *Pionýr*.⁸⁴ Po únoru 1948 se výrazně změnila i funkce médií: *„Média už neodpovídala za svoji činnost veřejnosti, nýbrž výhradně KSC jako rozhodující politické*

⁷⁸ Tamtéž. S. 63-66.

⁷⁹ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 148-150.

⁸⁰ KNAPÍK, Jiří. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. S. 69.

⁸¹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. S. 238-239.

⁸² To se týkalo například časopisů *Práce pionýrů* a *Vedoucí pionýrů*, které byly sloučeny do periodiky *Vedoucí pionýrů*.

⁸³ Tamtéž. S. 241-246.

⁸⁴ Tamtéž. S. 270.

*síle a sloužila k prosazování jejich zájmů. Stranickost byla podstatou novinářské činnosti, posláním médií bylo vyvolávat masový souhlas veřejnosti s politikou KSČ.*⁸⁵

Povaha výše zmiňované dětské subkultury byla po roce 1948 výrazně narušena, když se do čistě dětského světa začaly vměšovat prvky spojené s propagandou a ideologií tehdejšího ladění společnosti. Většina článků jakýmkoliv způsobem oslavovala Sovětský svaz a jeho představitele, ať už politiky, sportovce, pionýry nebo úspěšné pracovníky. Další články byly věnované československým politickým činnostníkům – především Klementu Gottwaldovi. Byly připomínány různé svátky a výročí – Vítězný únor, Svátek práce, osvobození Rudou armádou, Velká říjnová socialistická revoluce (dále VŘSR), Měsíc československo-sovětského přátelství apod. Zbylé články se pak věnovaly úspěšným školákům nebo práci českých pionýrských skupin. Oblíbené, alespoň tedy pro vedení redakce, byly články porovnávající poměry nyní a v meziválečném období a také poměry ve východním a západním bloku. Zřejmě nemusím dodávat, že současný stav ve východním bloku z porovnávání vždy vyšel jako absolutní vítěz. Články obecně neustále nabádaly děti k plánování práce, k výborným výsledkům ve škole, k pomoci rodičům a společnosti, k následování vzorů ČSR i ze SSSR a odsuzovaly zahálku. Hlavní motivací dětské práce pak byla radost „našeho milovaného pana prezidenta“. I hlavní postavy do té doby politicky nezaujatých povídek se změnily na vojáky, zemědělce, dělníky a pionýry. Antagonisty příběhů se stali továrníci a bohatí zemědělci.

Dětské časopisy jakoby po nějaký čas ani nebyly určeny dětem. Časté opakování frází a vyzdvihování hodnot a ctností pro děti nemohlo být zábavné ani poučné, často muselo být i těžko srozumitelné. Záměr vychovat socialistického člověka byl na první pohled patrný. Odebírání časopisů přitom často zprostředkovávala škola, takže vyhnout se jejich působení bylo prakticky nemožné.

Uvolnění a alespoň částečné navrácení se k obsahu čistě určenému dětem nastalo ve druhé polovině padesátých let. Jako „zlatý věk“ českých časopisů určených dětem můžeme označit 60. léta, kdy se do jejich obsahů dostaly například oblíbené osobnosti ze světa kultury a sportu (a to i zahraniční), dále příroda exotických zemí, turistika, táboření, příběhy

⁸⁵ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. S. 137.

z westernového prostředí nebo díla autorů, kteří měli do té doby jen omezenou možnost publikovat.⁸⁶

4.5 Fučíkovský kult pro děti a mládež

Do dětí a mládeže se v období po únoru 1948 vkládaly velké naděje. Vše, co budoval pracující lid, budoval právě pro ně a ony musely pomáhat, následovat starších úderníků a věřit, že země spěje k ráji nazvanému socialismus. Kromě vzorů, které měly děti kolem sebe – rodiče, učitele, starší pionýry - bylo potřeba také univerzálních vzorů, které budou znát všechny děti napříč republikou. Julius Fučík se stal jedním z nich.

Spojení jeho prostoty a velikosti bylo důležitým předpokladem pro to, aby mohl být jako vzor dětmi vnímán. Dalo by se říci, že Julius Fučík se stal určitou ideální předlohou socialistické mládeže. Fučíkovský kult v sobě spojoval motivy mládí, čestnosti, hrdinství, krásy, radosti, motiv boje, práce a vřelé lásky ke Gustě, k SSSR a k životu vůbec. Především motiv mládí, krásy a lásky k životu byl ideálním pojítkem k mladé generaci, přestože v době své „největší slávy“ (tzn. v odboji) mu bylo již 40 let, a k mládeži tak měl, nejen věkem, ale i životními zkušenostmi, daleko. Prvek „smrti v mládí“ je ale typickým prvkem umocňujícím kult mučedníka⁸⁷.

S Juliem Fučíkem se děti pravidelně setkávaly i ve školách. Ať už díky časopisům do nich dodávaných nebo v rámci výuky při předmětech český jazyk a literatura, vlastivěda, větší děti pak v dějepise a v občanské nauce. Studenti středních škol a členové svazu mládeže od roku 1950 soutěžili o Fučíkův odznak (dále FO), dokládající znalosti Fučíkova života a prorežimních děl. Jednalo se o kovovou hvězdu 3x3 cm s Fučíkovým portrétem z profilu a s heslem „Lidé, bděte!“ Zkoušky o získání FO ale nebyly věkově omezeny. Účastnili se jich v podstatě povinně například učitelé, kteří měli v tomto směru být svým žákům příkladem a FO propagovat.⁸⁸ Vlivem školního vzdělávání i vlivem mimoškolních organizací mládež a děti začínaly chtít být jako Julek: „*Svou lásku k Julkovi jsem přenesl na své pionýry. Udělali někdo něco špatného, říkají: Udělal by tohle Jula Fučík, když byl malý, tak vidíš a my přece*

⁸⁶ KNAPÍK, Jiří. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. S. 69-70.

⁸⁷ ZWICKER, Stefan. „*Národní mučedníci*“ *Albert Leo Schlageter a Julius Fučík*. Praha: Academia, 2023. S. 207.

⁸⁸ BAUER, Michal. *Ideologie a paměť: literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*. Jinočany: H&H, 2003. S. 205.

chceme být, jako byl on.“⁸⁹ „Jula Fučík je pro nás zářným příkladem. Rozhodli jsme se pojmenovat svou třídu jeho jménem. Prosíme Tě, abys přijala s pochopením naši snahu po tom, abychom byli hodni práce i odkazu Tvého manžela.“⁹⁰

4.6 Fučíkovský kult po roce 1989

Porevoluční horlivá snaha odstranit vše, co bylo spojeno s padlým režimem, se pochopitelně nevyhnula ani Fučíkovu kultu. Došlo k odstranění soch, bust, přejmenování ulic i veřejných míst, která po desetiletí nosila jeho jméno. I ve vzdělávacím programu našli místo Fučíka své místo hrdinové, kteří byli režimem záměrně opomíjeni.

Začal se dokonce objevovat jev fučíkovského antikultu, který považoval Julia Fučíka

Obrázek 25 – Riva Křiešlová – odbojová spolupracovnice ale i popírat jakékoli jeho zásluhy. Julia Fučíka.

za výrobek komunistické propagandy, který s reálným stavem věci nemá nic společného. Z propagování dobrých vlastností, činů a zakrývání vad, jak to dělala komunistická propaganda, se porevoluční společnost začala soustředit právě na Fučíkovy chyby a začala nejen zpochybňovat, ale i popírat jakékoli jeho zásluhy. Ke slovu se najednou dostali ti, kteří

se nebáli, byť i nepodloženě, Fučíka kritizovat a podkopávat jeho odbojovou aktivitu. Ať už to byla tvrzení, že *Reportáž psaná na oprátce* vůbec nebyla napsána Juliem Fučíkem, zpochybňování jeho odbojové činnosti nebo dokonce tvrzení, že Julius Fučík ve vězení s gestapem ochotně spolupracoval. Tenkrát důvěryhodným zdrojem takových informací bylo například svědectví Marie Zápotocké, vdovy po Antonínu Zápotockém, která v Památníku Terezín v nepublikovaném rozhovoru z roku 1971, který odmítla autorizovat, zpochybňuje pravost *Reportáže* i Fučíkovo čestné chování ve vězení. Fakt, že je rozhovor nepodepsaný i zášť vůči Gustě Fučíkové, kterou poznala v Ravensbrücku, však takový zdroj z dnešního pohledu výrazně sráží.⁹¹ Přesto je ještě dnes pověst Julia Fučíka podobnými porevolučními výroky, ale i úpravami pravdy komunistickou propagandou značně pošramocena. Téma Julia

⁸⁹ FUČÍKOVÁ, Gusta. *Hrdina neumírá: dopisy o Juliu Fučíkovi*. Praha: Mladá fronta, 1953. Boje. S. 21.

⁹⁰ Tamtéž. S. 22.

⁹¹ PODHAJSKÝ, František A. a Mojmir GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. S. 44-46.

Fučíka však není černobílé. Jak píše například František Janáček „ (...) *mnohé bylo jinak, ale nikoliv všechno naopak.*“⁹²

Zdá se však, že nastává klidnější doba, mírnější k minulému režimu, jeho činům i osobnostem. Není tedy divu, že se odstraněné symboly začínají navracet do veřejných prostor. V roce 2013 byla například socha Julia Fučíka, která byla po sametové revoluci odstraněna z parku v Holešovicích, znovu umístěna, tentokrát ale na Olšanské hřbitovy. *I Reportáž psaná na oprátce* je opět součástí povinné školní četby, ovšem v necenzurované verzi a s ohledem na dobový kontext.

III METODOLOGICKÁ ČÁST

1 Téma a cíl výzkumu

Tématem výzkumu je Julius Fučík v dobových dětských časopisech mezi lety 1945 a 1970. Cílem práce je zjistit, jestli a jak často se Julius Fučík objevoval v časopisech určených dětskému čtenáři mezi lety 1945 až 1970. Dalším důležitým cílem je zjistit, jak byl čtenářům časopisů určeným dětem povinné školní docházky prezentován. Jaké hlavní vlastnosti a činy tedy byly s jeho jménem spojovány a na jejich základě sestavit mediální obraz Julia Fučíka. Výzkum je tedy složený z frekvenční a obsahové analýzy, díky kterým je možné dojít k nosným závěrům. Zvolené, rozmanité období 25 let 1945 až 1970 navíc umožní pozorovat vzestupy a pády Fučíkova kultu osobnosti spojené se změnami ve společnosti.

2 Výzkumné otázky

2.1 Základní výzkumná otázka:

Jak často se Julius Fučík objevoval v obsazích dětských časopisů mezi lety 1945-1970 a jak byl prezentován?

2.2 Vedlejší výzkumné otázky:

1. Jak často se v dětských časopisech objevovaly články o Juliu Fučíkovi? A objevuje se ve zmínkách o něm nějaká časová pravidelnost?
2. Byl dětem prezentován jako novinář a spisovatel?
3. Byl dětem prezentován jako národní hrdina?

⁹² JANÁČEK, František, *Pochybnosti i jistoty*, In FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce. První úplné, kritické a komentované vydání*. Praha 1995. S. 329.

4. Byl dětem prezentován jako následováníhodný vzor?
5. Jaké byly Juliu Fučíkovi přisuzovány vlastnosti a činy?
6. Objevuje se v obsazích dobových dětských časopisů i Gusta Fučíková?

3 Výběr sledovaného období a jeho odůvodnění

Fučíkův kult osobnosti procházel ve 2. polovině 20. století obdobími vzestupů a pádů. Aby bylo možné tyto vzestupy a pády zachytit a zhodnotit, jak se projevovaly v obsazích dětských časopisů, bylo třeba zaměřit se na delší časové období. V rámci diplomové práce bylo tedy vybráno 25 let v období 1945 až 1970. Fučíkův kult přitom zcela logicky sílil a oslaboval spolu se silou a tlakem komunistického režimu.

Poválečné období 1945 až 1948 se vyznačuje znovunadechnutím po sedmi letech války. Vliv komunistické strany sice postupně sílil, ale nebyl tak značný jako po únoru 1948. Dalo se tedy předpokládat, že v těchto poválečných letech bylo na Julia Fučíka nahlíženo střízlivějším dojmem, především jako na novináře, a po vydání *Reportáže psané na oprátce* také jako na statečnou oběť nacistických represí. Po komunistickém převratu 1948 a během 50. let Fučíkův kult osobnosti stejně jako komunistická strana nabíral na síle a postupně dosahoval svého vrcholu. Během 60. let pak vliv komunistické strany a tvrdé poměry oslabovaly, spolu s nimi opadal také zájem o Julia Fučíka. Do popředí zájmu se pak opět dostal až v období normalizace.

Vybrané období 1945-1970 je tedy schopné pojmout důležité proměny ve vnímání Julia Fučíka a zároveň nabízí dostatečný počet periodik, ze kterého lze dojít k nosným závěrům.

4 Metoda výzkumu

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila kvalitativní obsahovou analýzu. Ta postupuje od konkrétních příkladů, ze kterých se utváří kategorie, po jejich obecnou aplikaci.⁹³ V rámci diplomové práce byly analyzovány jak články o Juliu Fučíkovi, tak články, které se prvotně věnovaly jinému tématu, ale Fučík byl do nich také zapojen. Vyřazeny byly pouze články, ve kterých se jméno Julia Fučíka objevovalo výhradně jen jako součást názvu školy, pionýrské organizace, závodu apod. Po důkladném prostudování všech článků spojených s osobou Julia Fučíka bylo stanoveno šest kategorií: 1. Hrdina, 2. Smutek nepatří k jeho

⁹³ SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014.

jménu, 3. Lidé, měl jsem vás rád! 4. Milujeme Fučkovy knihy, 5. Lepší než jiné děti, 6. Kdo by nechtěl být jako on. Důležitý pro mne přitom byl jak samotný obsah článku, tak i jeho forma – vybraná slova, kresby, fotografie apod.

Vzhledem k výzkumným otázkám bylo třeba kvalitativní obsahovou analýzu doplnit také o frekvenční analýzu zabývající se četností článků na téma Julia Fučíka v určitých časových obdobích. Právě četnost článků napříč všemi vybranými časopisy dává možnost hmatatelně určit období vzestupů a pádů Fučikova kultu osobnosti. Všechny vybrané články byly proto napříč časopisy seřazeny podle data jejich vydání na časovou osu, což vneslo do výzkumu jasnost a přehled.

5 Výzkumný vzorek

5.1 Výběr periodik

Z časopisů určených pro děti povinné školní docházky vycházejících v daném období jsem vybrala pouze celostátní časopisy, a to bez ohledu na jejich periodicitu. Čerpala jsem především z knihy Štefana Švece *Česky psané časopisy pro děti 1850-1989*. Na některé časopisy jsem pak narazila přímo při tvoření dat a ještě dodatečně je do výzkumu zařadila. Sehnat se mi nepodařilo pouze časopis *Vlaštovka*, který byl tedy z výzkumu vyřazen. Nejspíše se ale jednalo pouze o chybný název časopisu *Vlaštovička*, který jsem při pátrání objevila a dodatečně zařadila mezi zkoumaná periodika. Obecně ale byla dostupnost časopisů vzhledem k vybranému období trochu složitější. Často celé ročníky časopisů měly být v Národní knihovně k dispozici k nahlédnutí ve studovně. V praxi ale zhruba každá druhá objednávka nebyla na místě nalezena a byla předána k reviznímu řízení. V takových případech však situaci vyřešila Knihovna Národního muzea, která chybějící kusy doplnila. Práci ve třech případech časopisů také usnadnila digitální knihovna, díky které je možné pracovat s vyhledávačem klíčových slov.

Konečný počet zkoumaných časopisů se nakonec ustálil na jedenácti. Seřazení je chronologické: *Vlaštovička*, *Vpřed*, *Mateřidouška*, *Studánka*, *Plamen mládí*, *Člověk a příroda*, *Ohníček*, *Pionýrské noviny*, *Pionýr*, *ABC mladých techniků a přírodovědců*, *Sedmička*. Celé zkoumané období 1945 až 1970 konzistentně pokrývá pouze *Mateřidouška*. Ostatní periodika pak *Mateřidoušku* časově doplňují. Co se ale týče množství, největší zastoupení mají i díky své periodicitě *Pionýrské noviny*.

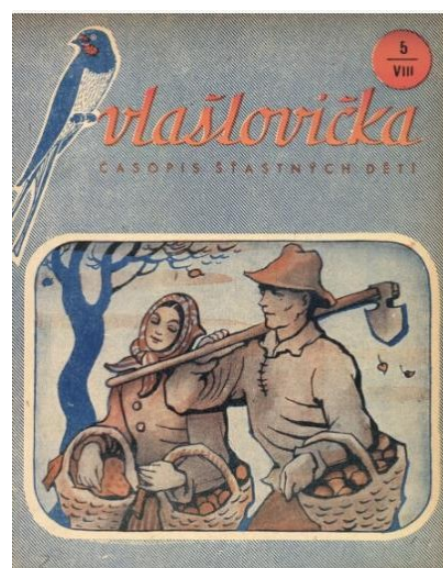
Velikost výzkumného vzorku

Tabulka 1 - Velikost výzkumného vzorku

Název časopisu	Počet zkoumaných čísel
Vlaštovička	102
Vpřed	263
Mateřidouška	342
Studánka	20
Plamen mládí	10
Člověk a příroda	38
Ohníček	285
Pionýrské noviny	933
Pionýr	178
ABC	216
Sedmička	122
Celkem	2319

5.1.1 Vlaštovička (1937-1949)

Časopis *Vlaštovička* s podtitulem *Časopis šťastných dětí* začal vycházet v září 1937. Jeho existence byla ale pochopitelně zkomplikována 2. světovou válkou. Proto vyšlo do roku 1949 pouze osm ročníků (*Vlaštovička* nevycházela od června 1941 do konce války). „Byla však jedna *Vlaštovička*, která nemohla uletět, když bylo zle. (...) Byl to časopis *Vlaštovička*, který vycházel několik let v Učitelském nakladatelství a který měly děti velice rády. Rok co rok přibývalo *Vlaštovičce* odběratelů po tisících – a to se nelíbilo Němcům, když k nám přišli. Zakázali naši *Vlaštovičce* létat. Ale ona nezhynula! Teď v obnovené republice oživila – a tu ji máte! Má trochu jiný kabátek, než mívala. Nemá barevnou obálku, ale to jen proto, že je

Obrázek 28 – Titulní strana. In *Vlaštovička*. 1948, roč. 8, č. 5. s. 1.

málo papíru, ale uvnitř je taková, jako bývala vždycky, zábavná, poučná, veselá a plná obrázků. Bude k Vám lítat každý měsíc, a až začnou papírny vyrábět dost papíru, možná, že i dvakrát za měsíc.“⁹⁴

Původní periodicitu časopisu byla měsíční, v roce 1946 se změnila na čtrnáctidenní. Časopis během své existence změnil i věkovou cílovou skupinu. Nejdříve byl určený dětem národní školy, později se obsahově přeorientoval na děti ve věku 11 až 15 let.⁹⁵ Většinu obsahu *Vlaštovičky* tvořila školní četba - povídky a pohádky – na posledních stránkách pak byly různé soutěže, rébusy a hádanky. Obecně se u *Vlaštovičky* projevovala hlavně společensky výchovná tendence, což bylo způsobeno také jejím vydavatelstvím⁹⁶.

5.1.2 Vpřed; Junáci, vpřed; Vpřed, pionýři (1945-1951)

Obrázek 31 - Titulní strana. In *Pionýr* 5. 3. 1946, roč. 1, č. 15, s. 1.

Vpřed, časopis pro chlapce a děvčata Svazu české mládeže vyšel jako úplně první poválečný časopis určený dětem 18. července 1945. V dubnu 1946 se šéfredaktorem stal Jaroslav Foglar (do léta 1948), se kterým do časopisu přibyla také oblíbená příloha *Rychlých šípů*. Časopis měl čtrnáctidenní periodicitu. Od třetího ročníku pak vycházel každé úterý. Programově přitom navazoval na oblíbený dětský časopis *Mladý hlasatel*, který legálně vycházel během Protektorátu, a nemohl tak po skončení války vycházet pod stejným názvem. Poválečný *Vpřed* se ve své době stal nejoblíbenějším dětským časopisem na trhu.⁹⁷

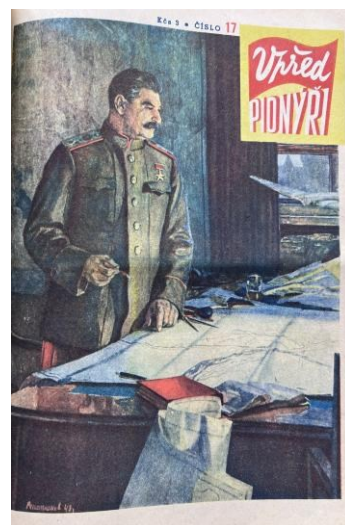
⁹⁴ (Neuvedeno). *Vlaštovičky odlétají – Vlaštovička se vrací. Vlaštovička*. Praha: KOMENIUM. Zář 1945, roč. 5, č. 1, s. 2.

⁹⁵ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 588.

⁹⁶ Tamtéž. S. 128.

⁹⁷ Tamtéž.

„Proč název *Vpřed*? Inu, my chceme vpřed! My chceme hodně vysoko, hodně daleko. My chceme budovat, tvořit, stavět. Chceme být první vždy a všude. A budeme první!“⁹⁸ Za dobu své existence ale několikrát svůj název změnil. Z původního *Vpřed* se ve 4. ročníku kvůli sloučení dvou časopisů změnil název na *Junáci, vpřed*. V 5. ročníku se název opět vrátil k původnímu *Vpřed* a v posledním 6. ročníku se název naposledy změnil, tentokrát na *Vpřed, pionýři*. Slovo vpřed ale v hlavičce zůstalo, protože určovalo cíl časopisu – děti vzdělávat a posouvat je. „Vzdělávej se, chtěj mnoho vědět o světě, tak nejlépe poznáš, jak velký a jak nádherný je život, tak si zasloužíš samostatnost a vítězství. Shromážďujeme se nyní kolem časopisu, který bude naší společnou cestou. Společně půjdeme, ty děvčátko, ty chlapče, my básníci, povídkáři,

Obrázek 34 – Titulní strana. In *Vpřed, Pionýři*. 1951, roč. 6, č. 17, s. 1.

vědci a učitelé, budeme ti pomáhat, radit, vysvětlovat, půjdeme vpřed.“⁹⁹ Vzdělávací charakter časopisu byl zhruba do roku 1950 zaměřený především na historická témata a byl i výrazně tematicky zaměřený na období války – válečníci, hrdinové, letci, vojenská technika apod. V časopisu *Vpřed* měla vždy své místo i sportovní tematika. Vzpomínky na slavné sportovce a jejich úspěchy, rady, jak rychle plavat, běhat, jak správně technicky skákat do dálky, součástí časopisu byla i „Hokejová škola“ Vladimíra Zábrodského.¹⁰⁰

Vzdělávací charakter ve smyslu výchovném, socialistickém, na sebe časopis bere až od roku 1950. Mládež a děti by se měly hlavně dobře učit, mít výborné známky, plánovat a pracovat ve prospěch společnosti. „Nesmíte se řídit jenom osobními zálibami bez ohledu na prospěch celku, ale podřizovat také své přání těm vyšším a výchovným cílům, ke kterým náš časopis vždycky musí směřovat. Nemůžeme vám jenom krátit volnou chvíli. Musíme vám pomáhat rozhojňovat vaše vědomosti tak, abyste jednou byli těmi nejlepšími občany naší socialistické republiky.“¹⁰¹ Na *Vpřed*, který přestal vycházet v polovině srpna 1951, v září téhož roku obsahově navázaly *Pionýrské noviny*.

⁹⁸ (Neuvedeno) *Vpřed* děvčata, vpřed chlapci! *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 18. 8. 1945, roč. 1, č. 1, s. 3.

⁹⁹ ŠAFRÁNEK, O. Na šťastný první rok vpřed. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta 18. 8. 1945, roč. 1, č. 1, s. 2.

¹⁰⁰ Bývalý československý hokejista a tenista. Od roku 1949 byl hrajícím trenérem národního hokejového mužstva.

¹⁰¹ (Neuvedeno). Milí čtenáři. *Junáci, vpřed*. Praha: Mladá fronta. 1. 9. 1948, roč. 4, č. 1, s. 3.

5.1.3 Mateřídouška (1945-dosud)

Mateřídouška je nejstarším kontinuálně vycházejícím dětským časopisem v České republice. První číslo vyšlo 19. prosince 1945,

Obrázek 37 – Titulní strana. In *Mateřídouška*. 19. 12. 1945, roč. 1., č. 1, s. 1.

Mateřídouška se tak stala druhým poválečným časopisem určeným dětem. Zakladatelem a prvním odpovědným šéfredaktorem byl spisovatel František Hrubín. Titulní nápis, který je dodnes nezměněný, namaloval Josef Lada. *Mateřídouška* vycházela s podtitulem *čtrnáctideník pro nejmenší čtenáře*, byla tedy určena dětem od 6 let, díky množství kreseb a za pomoci rodičů byla vhodná i pro děti předškolního věku. Po vzniku časopisu *Sluníčko* v roce 1967, se však mohla více zaměřit na starší, i když stále dětské čtenáře. Svou periodicitu v některých obdobích změnila ze čtrnáctidenní na měsíční.

Mateřídouška vycházela v nakladatelství Práce a Svazu české mládeže, později v nakladatelství Mladá fronta. V prvních letech její existence oproti ostatním dětským časopisům vynikala zaměřením na kvalitní českou literaturu, lidovou slovesnost doplněnou ilustracemi a svým odstupem od politiky. Se změnou politické situace v roce po roce 1948 se ale ani *Mateřídouška* nevyhnula pronikání státních ideologií do svého obsahu. Její funkce, seznamovat děti s kulturou, se začala bít s funkcí vychovávat z dětí malé socialisty. „Milé děti! Právě před deseti lety, v posledních dnech slavného roku našeho osvobození, vyšlo první číslo Vašeho časopisu. Připravil je básník František Hrubín, který byl prvním redaktorem *Mateřídoušky*, a obrázky i písmena v názvu nakreslil národní umělec Josef Lada. Z prvních čtenářů *Mateřídoušky* jsou dnes již mladí dělníci, horníci, traktoristé nebo studenti.“¹⁰²

Obrázek 40 - Titulní strana. In *Mateřídouška*. 15. 12. 1951, roč. 8. č. 8, s. 1.

¹⁰² (Neuveдено). *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta. 15. 12. 1955, roč. 11. č. 16. s. 2.

5.1.4 Studánka (1947-1949)

Časopis *Studánka* určený dětem od devíti do jedenácti let začal vycházet v září 1947. Vycházel jako měsíčník pokaždé prvního v daném měsíci. Časopis byl černobílý a jeho grafická kvalita byla celkově nízká.

Obrázek 43 - Titulní strana. In *Studánka*.

1. 9. 1947, roč. 1, č. 1, s. 1.

Za měsíc jen dvě koruny. Maminko, tatínku, dovolte, abych jej směl odebírat. Uděláte mi radost a pomůžete mi v mé školní práci."¹⁰⁴

Po únorovém převratu byla na listu komunistická ideologie výrazně patrnější. Dokládají to už i samotné názvy povídek jako: „Hoši v revoluci“, „Voják a Strnad“, „Dvakrát o SNB“, „Hrdina Rudé armády“ apod.

5.1.5 Plamen mládí (1949-1950)

Plamen mládí byl nástupcem časopisů *Studánka* a *Vlaštovička*. Vycházel od 1. 9. 1949 do 1. 6. 1950, celkem tedy vyšlo pouze 10 čísel. Obsahoval 16 stran, vycházel černobíle a jeho grafická úroveň byla podobně jako u *Studánky* poměrně nízká. Zaměřoval se na děti 4. a 5. třídy národní školy.

¹⁰³ (Neuvedeno). Děvčata a chlapci od devíti do jedenácti let. *Studánka*. Praha: Státní nakladatelství v Praze. 1. 9. 1947, roč. 1. č. 1, s. 5.

¹⁰⁴ Tamtéž.

Na obsahu *Plamene mládí* byl od počátku jeho existence výrazně patrný vliv komunistické ideologie a propagandy. Stejně jako *Studánka* se *Plamen mládí* snažil své čtenáře obohatit o vědomosti z historie. Více se ale zaměřil na 19. a 20. století a především na osobnosti spojené s komunistickou stranou a se Sovětským svazem. Dalo by se tedy říci, že Karla IV. nebo Jana Amose Komenského vystřídal Stalin s Leninem. Rubrika „Vzpomínáme“ byla nahrazena rubrikami „Pionýr“ nebo „Naši úderníci“, které informovaly o povinnostech pionýrů, o jejich úspěších a také o příkladných pracovnících naší „vzkvétající vlasti“. Každé číslo časopisu zpravidla obsahovalo také článek o prezidentu Gottwaldovi, především o jeho mládí, nebo o dalších politických činnících té doby. Jeho obsahem byly také četné překlady zahraniční socialistické literatury¹⁰⁵.

Obrázek 46 – Titulní strana. In *Plamen mládí*. 1. 2. 1950 roč. 1, č. 6, s. 1.

5.1.6 Člověk a příroda (1949-1953)

Člověk a příroda vyšel poprvé 1. září 1949 a vycházel do roku 1953, kdy byl nahrazen

Obrázek 49 - Titulní strana. In *Člověk a příroda*. Září 1949, roč. 1, č. 1, s. 1.

časopisem *Pionýr*. Šestnáctistránkové číslo tohoto přírodovědného měsíčníku vycházelo pouze po dobu školního roku.

Člověk a příroda byl určen dětem dnešního druhého stupně základní školy (v tomto období se často druhý stupeň základní školy označoval jako střední škola). Přesto se hlásil k časopisu *Český domov* jako ke svému předchůdci, který byl určen dětem z národní školy. Časopis byl tematicky zaměřený, jak je patrné již z názvu, na přírodní vědy a život člověka. Rozšiřoval tedy školní znalosti z biologie, chemie, fyziky, přírodopisu a zeměpisu. Přesto se ale jednalo o zájmový časopis určený

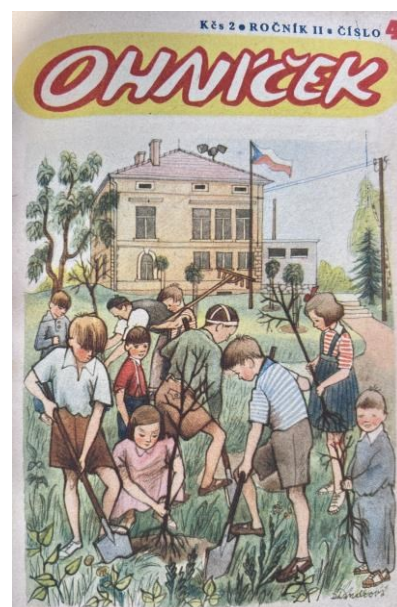
k mimoškolním aktivitám¹⁰⁶.

¹⁰⁵ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 470.

Jeho podnázev se během čtyř ročníků měnil. Z původního *přírodovědný měsíčník žactva středních škol* na *měsíčník pro žactvo středních škol* a ve čtvrtém ročníku na *naučně populární měsíčník pro žactvo středních škol*. Co se týče grafické úpravy, časopis byl původně černobílý, až poslední ročník vycházel v barvě. Byl ale celkově bohatý na fotografie, které články pravidelně doplňovaly a byly nedílnou součástí titulní strany. Od druhého ročníku redakci časopisu řídil Jan Čeřovský, později významný botanik a zakladatel environmentální výchovy.

5.1.7 Ohníček (1950-2001)

Ohníček byl určený dětem přibližně od třetí do šesté třídy základní školy¹⁰⁷. Jeho předchůdcem, jak uvádí redakce, byl časopis *Plamen mládí*. Jinak byl ale vzhledem k věkové cílové skupině předstupněm časopisu *Vpřed, pionýři*, určenému dětem 2. stupně základní školy. „V prodejnách novin se objevil nový malý časopis, který vyhlíží jako mladší bratr časopisu VPŘED, PIONÝŘI. A vidíte, on jím opravdu ten časopis OHNÍČEK je! Tak jako VPŘED, PIONÝŘI je určen pro čtenáře ze středních škol, je zase tento malý časopis určen pro žáky škol národních. Nyní tedy i vaši mladší sourozenci a kamarádi mají svůj časopis, který pro ně vychází jednou za čtrnáct dní.“¹⁰⁸

Obrázek 52 – Titulní strana. In *Ohníček*. 1951, roč. 2, č. 4, s. 1.

Ohníček vyšel poprvé 2. září 1950 jako čtrnáctidenní všeobecně zaměřený časopis. Od roku 1952 vycházel jako měsíčník, ke čtrnáctidenní periodicitě se pak vrátil po roce 1968. Byl celobarevný a obsahoval spoustu ilustrací a fotografií. Na první pohled tedy vypadal jako hravý dětský časopis. Jeho obsah tvořily komiksy, povídky, pohádky, na konci vždy křížovky a čtenářské soutěže. Oproti *Mateřídoušce*, ze které čtenáři *Ohníčku* s věkem přecházeli, ale obsahoval méně beletrie.

Především na počátcích své existence se jednalo o v podstatě pionýrský časopis, čerpající inspiraci z pionýrských časopisů v SSSR¹⁰⁹. Jeho hlavní funkcí byla ta výchovná -

¹⁰⁶ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 666.

¹⁰⁷ Tamtéž. S. 438.

¹⁰⁸ (Neuvedeno). Znáte nový dětský časopis Ohníček. *Vpřed, pionýři*. Praha: Mladá fronta. 12. 9. 1950, roč. 6, č. 3, s. 10.

naučit děti poslušnosti, pracovitosti a lásce k vlasti a těm, kteří ji budují. Děti se tak s pomocí *Ohníčku* mohly naučit například rozpoznávat armádní hodnosti, dopravní značky, ocenit práci horníků, dělníků, představitelů vlády, pochopit význam pětiletého plánování a naučit se pomáhat svým rodičům. Snaha redakce *Ohníčku* evidentně nesla ovoce, jak potvrzuje i jedna z maminek dětských čtenářů: „Včera mi jeden z chlapců pomáhal utírat nádobí a druhý zametal. Žasla jsem, protože jsem jim o to neříkala. Tu mladší chlapec řekl: ‚V Ohníčku takhle děti pomáhají.‘“¹¹⁰

5.1.8 Pionýrské noviny (1951-1968)

První číslo *Pionýrských novin* vyšlo 1. září 1951 po ukončení titulu *Vpřed, pionýři*, ve kterém měla své místo právě rubrika s názvem „Pionýrské noviny“.

Obrázek 55 – Titulní strana. In *Pionýrské noviny*. 2. 10. 1952, roč. 2, č. 5, s. 1.

časopisu byla sovětská *Pioněrskaja pravda* vydávaná od roku 1925.¹¹¹ *Pionýrské noviny* vycházely každý týden až do roku 1968, pouze 15. a 16. ročník vycházel dvakrát týdně. Po roce 1968 změnil týdeník jméno na *Sedmičku*, později na *Sedmičku pionýrů*, a vymezil se od čtení určeného pionýrům na *čtení pro chlapce a děvčata na 7 dní*¹¹². První ročník časopisu vycházel pouze v době školního roku, druhé číslo již vycházelo v rámci roku kalendářního, až v roce 1963 se vydávání opět vrátilo k roku školnímu. Od roku 1967/1968 se počet stran časopisu zdvojnásobil z původních 4 na 8. Vydavatelem byl nejdříve ÚV ČSM, později Ústřední rada Pionýrské organizace ČSM. *Pionýrské noviny*, jakožto věstník PO, vycházely až do 60. let v nejvyšším nákladu ze všech

dětských časopisů.¹¹³

Vzhledem připomínal časopis spíše noviny pro dospělé – formátem, množstvím textu i obsahem článků. Ten se nijak zvlášť nepřizpůsoboval dětskému světu. *Pionýrské noviny*

¹⁰⁹ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 438-439.

¹¹⁰ ZOULOVÁ, Marie. Co nám napsala jedna maminka. *Ohníček*. Praha: Mladá fronta. 28. 10. 1950, roč. 1, č. 5, s. 6.

¹¹¹ (Neuvedeno). Věrnému druhu na cestu. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 1. 9. 1951, roč. 1, č. 1, s. 1.

¹¹² *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. Duben 1968, roč. 17, čís. 34, s. 1.

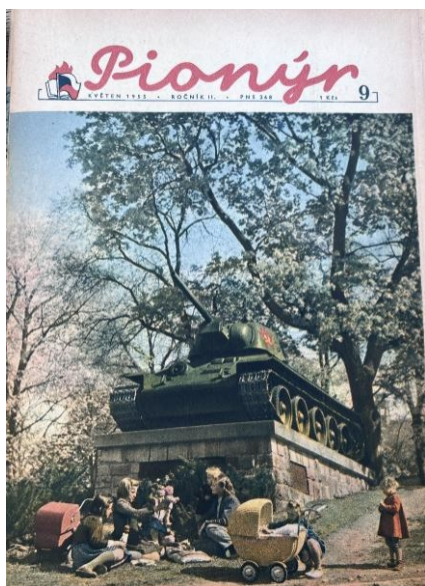
¹¹³ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 162.

informovaly o aktualitách z politického života a z pionýrských organizací. Hlavním záměrem bylo vzdělávat a vést děti povinné školní docházky k práci, k dobrým výsledkům ve škole, k budování socialistického státu a k následování příkladů ze SSSR. Pravidelně časopis obsahoval rubriku o mimořádných úspěších pionýrů nazvanou „Tabule cti“, která měla děti inspirovat a povzbudit k ještě lepším pracovním výkonům. Často se objevovaly také články o západních zemích, které byly vždy negativní a odstrašující. Stejně na tom byly také články vzpomínající na meziválečné období. Asi nejlépe charakteristiku *Pionýrských novin* popisuje článek z prvního čísla prvního ročníku: „*Dočkali jste se, chlapci a děvčata. Dostáváte do rukou první číslo Pionýrských novin. Budou vás provázet po celou dobu vašeho šťastného života ve škole. Budou vám věrným druhem, pomocníkem v práci, budou vašim starším vedoucím. (...) Bude vás vodit po naší krásné vlasti, seznamovati vás s tím, jak rozkvétá do socialistické společnosti pod pracovitými rukama našeho lidu. Bude k vám hovořit slovy nejlepších pracovníků – úderníků, na jejichž hrudi se lesknou vyznamenání udělená republikou. Bude se k vám obracet se zkušenostmi našich předních vědců, básníků, spisovatelů. (...) Na jeho stránkách budou hovořit o své práci pionýři prvního socialistického státu na světě – Sovětského svazu. Ti, které tak milujeme a kteří jsou pro nás zářným příkladem. (...) Je to velké štěstí, kterého se vám, chlapci a děvčata, s těmito novinami dostává. Pro děti v kapitalistických zemích je to nesplnitelný sen. Děkujeme za toto své štěstí moudré učitelce všeho našeho pracujícího lidu, Komunistické straně Československa a své vládě. Seznamte se dobře se svým novým druhem – Pionýrskými novinami. (...) Slibte jim v tento krásný den začátku nového školního roku, že budete pracovat a učit se jako sovětští pionýři, aby z vás měl náš milovaný prezident Klement Gottwald stále radost.*“¹¹⁴

¹¹⁴ (Neuvedeno). Věrnému druhu na cestu. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 1. 9. 1951, roč. 1, č. 1, s. 1.

5.1.9 Pionýr; Větrník (1953-1983)

Pionýr byl zábavný a naučně-populární měsíčník Ústředního výboru ČSM pro mládež od 10 do 15 let. První číslo *Pionýru* vyšlo v září 1953. Jeho předchůdcem byl časopis *Člověk*

a příroda. Obsahově se přitom odkazuje k prvorepublikovému *Kohoutku* a k sovětskému *Pioněru*. „Při nástupu do školy dostanete do ruky nový časopis *Pionýr*. Tento časopis bude jako kdysi *Kohoutek* za první republiky ukazovat pravdivou skutečnost. Pravda, u nás už nejsou vykořisťovatelé, proti kterým je nutno burcovat. U nás je už to, o čem tvůrci *Kohoutku* jen snili. *Pionýr* vám však bude ukazovat, jak se má socialismus budovat. Vzorem mu přitom bude sovětský *Pioněr*.“¹¹⁵ V roce 1968 začal *Pionýr* na dva ročníky vycházet pod novým názvem *Větrník*. V roce 1971 se však vrátil k názvu původnímu.

Obrázek 58 - Titulní strana. In *Pionýr*. Květen 1955, roč. 11, č. 9, s. 1.

V padesátých letech byl budovatelský charakter časopisu značný. V každém čísle se nacházel prezident Klement Gottwald, Josif Vissarionovič Stalin, sovětsští pionýři jako vzor, pravidelně bylo se vši slávou připomínáno výročí únorového převratu.

Od šedesátých let je postupné uvolňování napětí ve společnosti znát také na obsahu *Pionýra*. Výrazně se upustilo od politických témat, jubileí a příběhů politických činníků. Většina stran byla věnována kosmickým objevům, exotickým zemím a jejich přírodním úkazům, domácí moderní kultuře (rozhlasu, televizi, známým osobnostem kultury a jejich osobnímu životu), sportovcům, dokonce i osobnostem, o kterých se po více než jednu dekádu psát nesmělo - T. G. Masaryk, Edvard Beneš a další. Časopis obsahoval například rubriku „Když jsme byli malí“, ve které slavné osobnosti Československa vzpomínaly na své dětství a přikládaly fotografie ze soukromých rodinných alb. Jako čtení na pokračování byla otiskována například kniha *Dobrodružství v Zemi nikoho* od Jaroslava

Obrázek 61 – [Když jsme byli malí]. In *Pionýr*. Leden 1965, roč. 13, č. 5, s. 6.

¹¹⁵ KRÍSTEK, Václav. *Pionýru na cestu*. *Pionýr*. Praha: Mladá fronta. Září 1953, roč. 1, č. 1, s. 2.

Foglara nebo obecně westerny a zábavná próza. Z původně ideologicky zatíženého listu se tak stal moderní dětmi oblíbený časopis.

5.1.10 ABC mladých techniků a přírodovědců (1957-dosud)

Tento časopis vyšel poprvé v lednu 1957. Původně vycházel měsíčně a měl 32 stran,

Obrázek 64 – Titulní strana. In *ABC*. Leden 1957, roč. 1, č. 1, s. 1.

v polovině 60. let byl rozšířen na 40 stran. V roce 1967 se z původního měsíčníku stal čtrnáctideník, ale kvůli nedostatku papíru muselo *ABC* na nějaký čas snížit počet stránek. Časopis *ABC*, tzv. „ábíčko“, byl u dětí velmi oblíbený. Přestože nepatřil mezi povinně odebíraná periodika, vycházel ve velkých nákladech. Během prvních šesti let své existence musel zvýšit počet výtisků na více než dvojnásobek (na 120 000 výtisků) a i tak poptávka po něm prakticky neustále převyšovala nabídku¹¹⁶.

Většinu obsahu tvořily články o přírodě, technice, vědě a geografii – aktuální zajímavosti prakticky z celého světa, rady pro pěstitele, amatérské fotografy, typy na chemické nebo fyzikální pokusy, později i články věnované kosmonautice. Na poslední straně časopisu se vždy nacházel komiks na pokračování, který se stal pro děti v podstatě sběratelským kouskem. Typickým prvkem *ABC* byly vystřihovánky, plánky a návody na slepování modelů strojů, budov, aut i modelů dějišť významných historických událostí. Ty se nacházely uprostřed časopisu na tvrdém papíře. Oproti jiným časopisům mělo *ABC* i stránku nazvanou „Z kuchyně dívčích přání“ věnovanou výhradně dívkám.

Časopis také zasáhl do mimoškolní aktivity pořádáním zájmových klubů. „*Měsíčník* (...) koncem roku 1959 novátorským způsobem oživil ideu tzv. čtenářských klubů Jaroslava Foglara. Redakce časopisu *ABC* si možnosti masové komunikace s dětskými čtenáři nejprve otestovala prostřednictvím turistických srazů čtenářů a během 60. let tuto bázi převedla do podoby poměrně rozsáhlého „mikrokolktivního hnutí.“¹¹⁷ Po vzoru *ABC* pak podobné zájmové činnosti začaly organizovat i redakce ostatních časopisů.

¹¹⁶ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 185.

¹¹⁷ KNAPÍK, Jiří. c. d. S. 73. Dále paměti TOMAN, Vlastislav. *Můj život s ábíčkem*. Praha 2005. S. 31-33.

Historicky prvním šéfredaktorem časopisu byl (stejně jako v časopisu *Člověk a příroda*) botanik Jan Čeřovský. V roce 1959 se pak novým šéfredaktorem stal Vlastislav Toman, do té doby redaktor technických témat.

5.1.11 Sedmička (1968-1992)

Časopis *Sedmička* s podtitulem *čtení pro chlapce a děvčata na sedm dní* začal vycházet v květnu 1968, a nahradil tak *Pionýrské noviny*. Přestože redakce časopisu se prakticky nezměnila, *Sedmička* se s *Pionýrskými novinami* nechtěla nijak zvlášť spojovat. Časopis měl týdenní periodicitu, obsahoval 16 stran a byl určen dětem ve věku 10 až 15 let¹¹⁸. *Sedmička* měla barevnou titulní stranu s fotografií slavné osobnosti, která pro dané číslo poskytla rozhovor. Na jejím obsahu se podepsalo především uvolněné období pražského jara, ve kterém začala vycházet. *Sedmička* byla moderním oblíbeným časopisem pro mládež. „*Sedmička začínala se sedmdesáti tisíci čtenářů, dnes jich má víc než dvojnásobek. Tak vstupujeme do nového ročníku. Máme z toho pochopitelně radost. Je to pro nás důkazem, že redakce si s čtenáři rozumí.*“¹¹⁹

Obrázek 67 – Titulní strana. In *Sedmička*. 8. 8. 1968, roč. 2, č. 1, s. 1.

Své místo tu našla i čistě dívčí témata, která byla do té doby v ostatních časopisech pro dívky a chlapce upozadována (vyjma zmiňovaného časopisu *ABC*). V časopise tak našly prostor recepty, móda nebo zdravý životní styl. Obecně se ale *Sedmička* zaměřovala především na známé osobnosti z kultury a sportu a často překračovala hranice naší republiky. Nenabízela přitom pouze informace o práci a úspěších známých osobností, ale hlavně přinášela informace z jejich soukromého života. Oblíbené byly především rozhovory s nimi v rubrice „Když mi bylo 13“, do které osobními vzpomínkami na své mládí přispěli například Václav Neckář, Věra Čáslavská, Ondrej Nepela, Sophia Loren, Audrey Hepburn a mnoho dalších. Drtivou většinu obrazové složky tvořily fotografie. Na konci každého čísla pak nechyběl komiks.

¹¹⁸ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. S. 525.

¹¹⁹ RYSKA, Jan. *Sedmička je dospělá. Sedmička*. Praha: Mladá fronta. 19. 9. 1968, roč. 2, č. 1, s. 2.

Po srpnu 1968 nebyly patrné žádné výraznější změny v obsahu. Až po roce 1970 se do časopisu navrátila témata bližší původním *Pionýrským novinám* a i název se změnil na *Sedmičku pionýrů*.

IV ANALYTICKÁ ČÁST

Analytickou část práce jsem rozdělila do dvou hlavních kapitol. První z nich se zabývá výsledkem frekvenční analýzy výskytu článků spojených s tématem Julia Fučíka. Uvádění přesných počtů článků o Juliu Fučíkovi mi připadalo příliš robotické a málo vypovídající. Jeden článek o Juliu Fučíkovi v měsíčníku rozložený na celou stranu totiž není stejně hodnotný, jako jeden článek v časopisu s týdenní periodicitou. Přesné počty článků by tedy celý výsledek mohly spíše zkreslovat než přinášet hodnotná data. Přesný počet článků vydaných o Juliu Fučíkovi tedy záměrně z tohoto důvodu neuvádím.

Druhá kapitola analytické části práce se zabývá obsahem samotných článků, na jejichž základě bylo stanoveno výše zmiňovaných šest tematických kategorií: 1. Hrdina, 2. Smutek nepatří k jeho jménu, 3. Lidé, měl jsem Vás rád! 4. Milujeme Fučíkovy knihy, 5. Lepší než jiné děti, 6. Kdo by nechtěl být jako on.

Do výzkumu bohužel nezasáhly časopisy *ABC mladých techniků a přírodovědců* a *Sedmička*. Ani v jednom z nich nebyla o Juliu Fučíkovi nalezena jediná zmínka, což je ale samo o sobě také jeden z důležitých výsledků výzkumu. U časopisu *ABC mladých techniků a přírodovědců* tomu zřejmě je kvůli specifickému tematickému zaměření, a výskyt Julia Fučíka by tak mohl působit poněkud překvapivě a násilně. U časopisu *Sedmička* tuto skutečnost přičítám uvolněnému charakteru doby, ve které byl v rámci zkoumaného období vydáván.

1 Výsledky frekvenční analýzy

Od roku 1945 do roku 1949 se v žádném z vybraných periodik neobjevuje o Juliu Fučíkovi jediný článek. Úplně první zmínka o něm se objevuje až v lednu 1949, a to ve *Vlaštovičce*. Jedná se přitom o kapitolu *Jak stavěli traktorstroj* z knihy *V zemi, kde zítra znamená již včera*.¹²⁰ Julius Fučík je tu uveden pouze jako autor, není dětem nijak více charakterizován.¹²¹ Jelikož se ale jednalo o školní časopis, předpokladem při četbě byl doplňující výklad učitele. Julius Fučík tedy v tomto prvním uveřejnění není tolik důležitý, jak je tomu v člancích vydaných později. Vybraná kapitola z knihy měla tentokrát větší význam

¹²⁰ Původní název knihy se trochu lišil umístěním slovíčka „již“. Dnes toto dílo známe jako *V zemi, kde zítra již znamená včera*.

než její autor. Dětem na sovětské předloze totiž ukazuje výhody pětiletého plánu centrálně plánové ekonomiky, který byl u nás nově v roce 1949 zaveden.

Kdo je Julius Fučík, mohly děti úplně poprvé zjistit v březnovém čísle časopisu *Studánka* v roce 1949. Trochu nelogicky byly na stránky 6 a 7 s nadpisem *Jak k nám mluvil Julius Fučík za okupace* nejdříve umístěny jeho výroky uveřejněné v novinách v době Protektorátu. Celý velký článek o tom, kdo Julius Fučík vlastně je, se přitom nachází až na straně 10. Tam na jeho osobu vzpomíná Jiří Weil, novinář a spisovatel levicového zaměření. Článek čerpá z Weilovy knihy z roku 1947 *Vzpomínky na Julia Fučíka*. Redakce před samotný text přidala předmluvu, ve které je poprvé Julius Fučík označen národním hrdinou: „Julius Fučík je národní hrdina našeho národa, který od první chvíle okupace vedl boj proti fašistickým okupantům. Na jiném místě přinášíme úryvky z jeho článků, které psal pro tajné noviny, v nichž burcoval lid k hrdinnému odporu. Gestapáci ho chytili a v roce 1943 byl popraven. Jiří Weil napsal knížku vzpomínek na Julka, jak říkali Fučíkovi jeho přátelé. Otiskujeme z ní několik úryvků, abyste i vy Julia Fučíka poznali.“¹²²

Jak Julius Fučík vypadal, měly děti možnost poprvé vidět v časopisu *Vpřed* 5. září 1949. V článku je také poprvé zmíněna *Reportáž psaná na oprátce*, která by ale podle autora článku měla být dětem již známá. „My nejmladší jsme ho (Fučíka) neznali, vždyť již je to řada let ode dne, kdy byl zavražděn: osmého září roku tisícího devítistého čtyřicátého třetího. Ale známe knihu, kterou psal ,na popravčím špalku, a to ještě jenom v útržcích okamžiků, když se kat poobrátil, jak

Obrázek 70 – Za Juliem Fučíkem. In *říká Karel Konrád*.¹²³ *Vpřed*. 5. 9. 1949, roč. 5, č. 2, s. 2.

Zatímco v roce 1949 se články o Juliu Fučíkovi vyskytovaly spíše nahodile, od roku 1950 již lze pozorovat určitý systém. Julius Fučík se ve většině časopisů pravidelně objevoval v únoru a v září. V únoru bylo vhodné připomenout jeho narození, které navíc bylo ve stejný den jako Den Rudé armády a námořnictva – 23.2. V září pak jako připomenutí jeho

¹²¹ (Neuvedeno). Julius Fučík: Jak stavěli traktorstroj. *Vlaštovička*. Praha: KOMENIUM. Leden 1949, roč. 8, č. 8-9, s. 8-9.

¹²² (Neuvedeno). Povídání o Juliu Fučíkovi. *Studánka*. Praha: Státní nakladatelství v Praze. 1. 3. 1949, roč. 2, č. 7, s. 10.

¹²³ SLABÝ, Z. K. Za Juliem Fučíkem. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 5. 9. 1949, roč. 5, č. 2, s. 2.

násilné smrti. Občas se Julius Fučík objevil také v květnu ve spojitosti s oslavou konce druhé světové války.

Jeho tvorba pak byla uveřejňována nepravidelně. Knihami, ze kterých úryvky pocházely, byly především *Vzemi milované* a *Vzemi, kde zítra znamená již včera*. Na pokračování byla v *Pionýrských novinách* v roce 1953 otiskována *Stávka rybářů v bretaňské oblasti*. Na tu pak plynule navázalo *Petrovo pokolení*, které sice nebylo napsáno Juliem Fučíkem, ale bylo volným pokračováním Fučíkova *Pokolení před Petrem*, na které i v hlavičce kresbou odkazovalo.

Obrázek 73 - [Petrovo pokolení]. In *Pionýrské noviny*. 29. 10. 1953, roč. 3, č. 61., s. 4.

Rok 1953 byl pro Fučíkův kult významný - uplynulo 50 let od jeho narození a 10 let od jeho úmrtí. Tato výročí ovlivnila také obsah dětských časopisů. Výročí smrti národního hrdiny svým dětským čtenářům připomněly všechny vybrané časopisy vycházející v tomto období, tedy *Pionýr*, *Pionýrské noviny*, *Ohniček* i *Mateřídouška*. *Pionýrské noviny* přitom

Obrázek 76 –Titulní strana. In *Pionýrské noviny*. 17. 9. 1953, roč. 3, č. 55., s. 1.

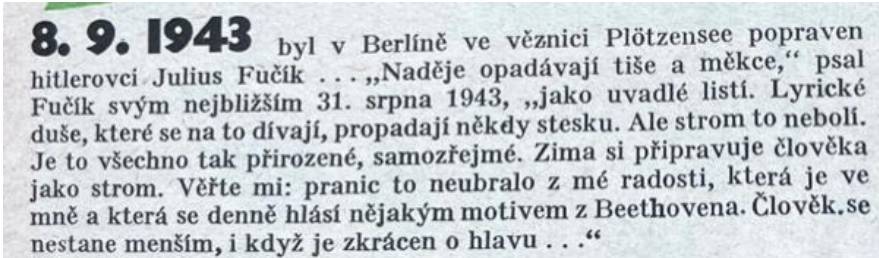
o Juliu Fučíkovi psaly ve všech svých čtyřech zářiových číslech. V roce 1954 se pak situace trochu zmírnila, články o Fučíkovi se ale v únoru a v září tradičně znovu objevily.

Pro mne velmi překvapivě není o Juliu Fučíkovi ve vybraných časopisech žádná zmínka v letech 1955 a 1956. Jakoby se redakce časopisů na Fučíkovo téma během předchozích let vyčerpaly. Ani na téma tohoto národního hrdiny jindy velmi aktivní *Pionýrské noviny* nepřinesly po dobu dvou let jediný článek. I následující rok 1957 byl na Fučíka velmi chudý. Jediná skromná zmínka o něm se objevila v *Pionýrských novinách* ve spojitosti s udělováním Československých cen míru. „V sobotu

7. září, v předvečer 14. výročí umučení národního hrdiny Julia Fučíka, byly v pražském Karolinu vyhlášeny Čs. ceny míru.“¹²⁴

V roce 1958 si na Fučíkovu smrt vzpomněly *Pionýrské noviny* a *Pionýr*. O rok později už pouze první zmiňované. Na zjevný pokles zájmu o národního hrdinu upozorňuje v *Pionýrských novinách* také jedna z redaktorů, která navštívila plzeňskou základní školu, v níž se kdysi učil také malý národní hrdina. „Vzpomíná průčelí s úředním názvem ‚Jedenáctiletá střední škola Julia Fučíka‘, a vzpomíná schodiště s velkým portrétem i divadelní sálek s malou skromnou výstavkou, připravenou k 15. výročí úmrtí Julia Fučíka... soudruhem ředitelem. Jen žáci – zdá se – zapomněli! Jak hezky by se na výstavce vyjímaly jejich práce: mapky mladých turistů, kteří se vypravili do okolí Plzně po stopách Fučíka, či zápisky z výletů po stopách prázdninových cest naší trojice na Šumavu, do Českého ráje, do Krkonoš. Oldřich, věrný kamarád Julky, dnes učitel průmyslové školy v Plzni, soudruh Burian, by jim jistě rád poradil... A proč zde nejsou zápisky dětí z Havlíčkovy ulice, kde Fučíkovi bydleli? Proč si děti nezašly za staršími obyvateli čtvrtě, proč si s nimi nezavzpomínaly? A proč redaktori nástěnných novin neuvítali své druhy v nové třídě nejčerstvějšími zprávami? Proč ve škole Julia Fučíka nemá žádná třída své noviny? A proč se na chodbách objeví jen náhodou pionýrský šátek? To se žáci školy Julia Fučíka, hrdiny, který padl za rudý prapor, stydí nosit rudý šátek?“¹²⁵

Jistá obnova výskytu článků na téma Julia Fučíka by se dala pozorovat v letech 1962

8. 9. 1943 byl v Berlíně ve věznici Plötzensee popraven hitlerovci Julius Fučík . . . „Naděje opadávají tiše a měkce,“ psal Fučík svým nejbližším 31. srpna 1943, „jako uvadlé listí. Lyrické duše, které se na to dívají, propadají někdy stesku. Ale strom to nebolí. Je to všechno tak přirozené, samozřejmé. Zima si připravuje člověka jako strom. Věřte mi: pranic to neubralo z mé radosti, která je ve mně a která se denně hlásí nějakým motivem z Beethovena. Člověk, se nestane menším, i když je zkrácen o hlavu . . .“

Obrazek 79 - [8. 9. 1943]. In *Ohníček*. 7. 9. 1964, roč. 14, č. 1, s. 2.

roku 1964. Jednalo se však jen o pár řádků textu s malou fotografií, ne o celostránkové příspěvky, kterým se nedalo vyhnout na začátku 50. let. Navíc byl ochuzen o hodnotné přístavky jako „národní hrdina“ nebo „bojovník“, ze kterých se ve spojitosti s jeho jménem postupem času stalo klišé.

¹²⁴ (Neuvevedeno). Noví nositelé Čs. cen míru. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 12. 9. 1957, roč. 6, č. 37, s. 1.

¹²⁵ HAJNÁ, D., Ve škole Julia Fučíka. Je to jenom jméno?. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 18. 9. 1958, roč. 7, č. 38, s. 2.

Dalo by se předpokládat, že Julius Fučík se v obsazích vybraných časopisů opět objevil v době normalizace. Po roce 1968 se v rámci zkoumaného období, tzn. do roku 1970 (včetně), Julius Fučík však znovu objevil pouze jednou. A to velmi nenápadně, když se stal součástí poznávacího kvízu „*Co nás učí známky? Poznáte význačné kulturní osobnosti?*“¹²⁶ v červnovém čísle časopisu *Ohníček*. Sílení Fučíkova kultu osobnosti se tedy v dětských časopisech v počátcích normalizace dá označit za velmi pozvolné.

2 Výsledky obsahové analýzy

2.1 Hrdina

Fučíkovo hrdinství mělo v dětských časopisech 4 hlavní atributy: 1. již před válkou pomáhal pracujícím lidu, 2. byl odbojovým novinářem, 3. vydržel nevypovídat, 4. nesklonil hlavu ani tváří v tvář smrti. Pro větší přehlednost jsou tyto pilíře rozděleny do podkapitol.

2.1.1 Již před válkou pomáhal pracujícím lidu

Julius Fučík byl podle dobové propagandy hrdinou již před válkou. V článcích se v tomto smyslu objevuje ve spojitosti s předválečnými stávkami dělníků. Pomáhal například horníkům na Mostecku, Ostravsku, ale také v kapitalistické Francii. Tím byla čtenářům podsouvána Fučíkova pokrokovost a schopnost vidět to, co ostatní ještě vidět nedokázali nebo spíše nechtěli. Jeho schopnost vidět do budoucnosti vycházela z jeho pobytu v SSSR, v našem předobrazu. Julius Fučík hrdinně pomáhal pracujícím lidu, protože si byl jist jeho silou a věřil v lepší zítřky, pro které nakonec padl a které nyní opravdu nastávají. „*O prázdninách si vyjel Fučík do Francie, do chudého rybářského městečka, kde jej pobyt nestál téměř nic. Měli ho tam rádi, protože s tamními rybáři prodělal stávku, rval se s četníky a stávkokazy, demonstroval a vylepoval plakáty. Bylo to v cizí zemi, ale spor utlačovaných byl stejný jako jinde na světě, bylo samozřejmé, že se do něho Julek zaplete, bylo to jen pokračování života, který vedl v Praze – schůze, stávky, demonstrace. Za ten byl stíhán a honěn policií, také již tenkrát se skrýval, v dobách první republiky, žil na falešnou legitimaci.*“¹²⁷ Články obecně přisuzují Juliu Fučíkovi mezi stávkujícími vůdčí pozici a popisují ho jako hlavního hybatele protestů pracujících. Zůstává ale otázkou, na kolik si dobová propaganda celou situaci upravila.

¹²⁶ (Neuvedeno). Soutěž POFIS: Co nás učí známky? Poznáte význačné kulturní osobnosti?. *Ohníček*. Praha: Mladá fronta. 16. 6. 1970, roč. 20, č. 20, s. 31.

¹²⁷ WEIL, Jiří. Povídání o Juliu Fučíkovi. *Studánka*. Praha: Státní nakladatelství v Praze. 1. 3. 1949, roč. 2, č. 7, s. 10.

2.1.2 Odbojový novinář

Co je však zcela nezpochybnitelné, je druhý pilíř jeho hrdinství - odbojové novinářství. Pod rizikem přísného trestu vydával noviny a psal články namířené proti nacistické zvládnutí. Některé z nich byly otištěny i v dětském časopise *Studánka* v roce 1949 s titulkem „*Jak k nám mluvil Julius Fučík za okupace*“¹²⁸. Článek oslavující Fučíkovo novinářské umění se pak objevil například i v roce 1963 v *Pionýrských novinách*. V něm na Julia Fučíka jako na novináře vzpomíná odbojářka a později herečka Lída Plachá.¹²⁹ „*V dětském časopise ‚Roj‘ vycházely jeho články pod jménem Petr Vácha. Bylo to nebezpečné, mohl být odhalen, vždyť jeho články bylo možno číst dvakrát: očima cenzora, který všechno neviděl, a očima našima, které viděly všechno. V každém článku něco mezi řádky ukryl a měl ohromnou radost, když to ‚prošlo‘, jak říkal.*“¹³⁰ S titulkem „*Co fašistický cenzor nepoznal*“ vyšel o půl roku později podobný článek, jehož autorka, Gusta Fučíková, vzpomíná na Julkovu schopnost propašovat do novin přes cenzorskou kontrolu oslavu VŘSR: „*Nakonec se rozhodl pro psaní. Shodou okolností to mělo být do listopadového čísla Roje. Po velkém rozmyšlení napsal článek o třech českých spisovatelích – K. H. Máchovi, K. J. Erbenovi a J. V. Fričovi – a nazval jej Tři dny v kalendáři. Pravda, ta tři jména neměla souvislost s Velkou říjnovou socialistickou revolucí, a přece Julek nemohl při nich alespoň náznakem nevzpomenout na významný den v dějinách lidstva. Článek začal slovy: ‚Když strháváš lístky z kalendáře, snad ani nevíš, že každý den na nich je nějak památný, ať je to pondělí či čtvrtek, sedmého nebo dvacátého...‘ V roce 1940 bylo dvacáté třetí výročí Říjnové revoluce. Sedmý listopad připadal na čtvrtek.*“¹³¹

Julius Fučík tedy mohl být podle dobové propagandy označen za bojovníka, protože jeho zbraní byla tiskařská čerň. „*Citlivě z nich (z knih) vybíral pravdy a kladl je jako náboje do rukou lidí, kteří neznali ani universitní knihovnu ani krásu antických soch. Vyzbrojoval.*

¹²⁸ (Neuvedeno). Jak k nám mluvil Julius Fučík za okupace. *Studánka*. Praha: Státní nakladatelství v Praze. 1. 3. 1949, roč. 2, č. 7, s. 6-7.

¹²⁹ Odbojová spojka Julia Fučíka a postava známá z *Reportáže psané na oprátce*. Narodena roku 1921, zatčena v roce 1942 a po osvobození soudem deportována do koncentračního tábora Ravensbrück. Zemřela v roce 1993 v Praze.

¹³⁰ PLACHÁ, Ludmila. Počítal s vámi pro budoucnost... *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 19. 2. 1963, roč. 12, č. 8, s. 2.

¹³¹ (Neuvedeno). Co fašistický cenzor nepoznal. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 10. 9. 1963, roč. 13, č. 2, s. 2.

Učil. (...) On totiž dovedl z tiskařské černě kout neobyčejné zbraně, kterých se mocipáni báli!“¹³²

2.1.3 Vydržel nevypovídat

Třetí hrdinný atribut je z dnešního pohledu možné označit za zcela lživý. O tom, že na výsleších nevypovídal, existovaly pochybnosti i v obdobích silného kultu Fučíkovy osobnosti. Po roce 1995, kdy byla *Reportáž psaná na oprátce* vydána úplně poprvé kompletní bez vynechaných stránek, se tyto pochybnosti potvrdily. A staly se hlavní příčinou Fučíkova porevolučního antikultu. Ve zkoumaném období však ještě žádné takové materiály k dispozici nebyly, a propaganda tak mohla Fučíkovi na jeho seznam připsat další hrdinský rys. „Ty znáš tedy Julka Fučíka? Já jsem se s ním seznámil na Pankráci. Řeknu ti, to je člověk! Mlátili ho a nic z něj nevyrazili.“¹³³ Jeho statečnost a nezlomnost byla také inspirací k řadě básní: *On rodný bratr Olega*¹³⁴ a *Zoji*¹³⁵, *nezlomen trýzní, mučením v boji*.¹³⁶ „Z obrazu hledí na nás Jula, soudruh a člověk, vzor komunisty. Tvrdý a pevný byl jak žula, nesklonil hlavu před fašisty.“¹³⁷ Hlavním potřebným antagonistou byl Fučíkovi v tomto smyslu Klecan, z *Reportáže* známý jako Mirek a přítel Lídy Plaché. To na něj je vrhán stín viny, to kvůli němu se Němci dozvěděli totožnost našeho Julka a dalších, protože nebyl tak tvrdý a statečný jako on a s vidinou zachránit svůj mrzký život vypovídal.

2.1.4 Nesklonil hlavu ani tváří v tvář smrti

Poslední složkou Fučíkova hrdinství je jeho statečnost až do posledního nádechu svého života. Jedná se tedy o články pojednávající o době jeho věznění, soudu a popravy. Tyto články opřádají Fučíka řadou legend, které v době jejich vzniku byly uvěřitelné, a současně v případě pochybností nebylo možné jejich pravost ověřit. Až díky pokrokům v pátrání a zpřístupnění materiálů můžeme některé z nich označit za lživé nebo minimálně za zavádějící. Legendu o Fučíkově nebojácnosti vytváří například převzatý článek z listu

¹³² STAREC, Josef. O Fučíkově úsměvu, novinové černi a Petrově pokolení. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 17. 9. 1953, roč. 2, č. 55, s. 1.

¹³³ WEIL, Jiří. Povídání o Juliu Fučíkovi. *Studánka*. Praha: Státní nakladatelství v Praze. 1. 3. 1949, roč. 2, č. 7, s. 10.

¹³⁴ Hrdina Sovětského svazu in memoriam Oleg Koševoj narozený 1926, člen odbojové organizace Mladá Garda. Popravený nacisty roku 1943.

¹³⁵ Zoja Kosmoděmjanská – zmiňována v poznámkách výše.

¹³⁶ KOHOUT, Pavel. On bude s námi v Bukurešti. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 20. 8. 1953, roč. 2, č. 51-52, s. 3.

¹³⁷ MATOUŠEK, František. Fučíkův odkaz. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 17. 9. 1953, roč. 2, č. 55, s. 1.

Krasnaja zvezda otištěný v časopisu *Vpřed* v roce 1950. Jeho autor, kapitán sovětské armády J. Reznik, v něm píše o soudu Julia Fučíka, kdy údajně čerpá z nalezených zabavených dokumentů z procesu a z výpovědí očitých svědků. Tento článek byl pro dobovou propagandu velmi hodnotný, protože shrnuje vše podstatné – Fučík byl statečný, nezalekl se před nacistickým soudem, pomáhal Sovětskému svazu, nacismus a kapitalistický svět byly pro něj stejným zlem a v neposlední řadě vyjadřoval víru v zárnou budoucnost, pro kterou padlo tolik čestných lidí: „*Ano, pomáhal jsem Sovětskému svazu, pomáhal jsem Rudé armádě. A to je to nejlepší, co jsem za svých čtyřicet let života učinil. Stal jsem se v Československé republice komunistou proto, že jsem se nemohl a nechtěl smířit s kapitalistickým řádem. Jsem přesvědčen, že po této válce nastane jiná doba. Začal jsem ilegálně pracovat proto, abych pomohl lidu vyhnat okupanty a zároveň s nimi zrádce z protektorátní vlády. Ale nejenom to jsem měl na mysli. Celý náš boj by ztratil smysl, kdyby po osvobození se k moci znovu dostali ti, kteří přivedli můj lid ke katastrofě, kteří přísahali věrnost a už dávno před koncem 1938 připravovali zradu. Bylo by nesmyslné, aby se tiž politici zaslepenci znovu dostali v čelo mé země. Jinými slovy – moje ilegální revoluční činnost byla namířena k dobytí pravé svobody pro lid, k přípravě vítězství budoucího socialistického československého státu. (...) Váš rozsudek mi bude nyní přečten. Víím, zní – smrt člověku! Můj rozsudek nad vámi je již dávno vyneseno. V něm je krví všech čestných lidí světa napsáno: Smrt fašismu! Smrt kapitalistickému otroctví! Život člověku! Budoucnost komunismu!*“¹³⁸

V podstatě totožný článek, jen trochu upravený a doplněný, zveřejnil stejný časopis o necelý rok později. Doposud bylo možné pochybovat jen o tom, že by se německý soud nechal Fučíkem tak dlouho urážet. Nyní už se ale začínají objevovat faktické, lehce vyvratitelné chyby, které článek z dnešního pohledu výrazně ubírají na věrohodnosti. Zmínka o bezhlavém trupu v případě Fučíkova oběšení nepotřebuje další komentář. „*Báli se bouře rozhořčení proti Fučíkově popravě a pokusili se co nejdůkladněji skrýt bezhlavý trup a doklady z procesu.*“¹³⁹

Dobová propaganda využila také faktu, že ve Fučíkově případě nebyla dodržena obvyklá stodenní lhůta mezi soudem a výkonem trestu smrti. Vysvětlila si ho ale tak, že za něj mohla jeho vůdčí pozice v komunistickém odboji a také strach nacistů z Fučíkovy osoby. „*Odsouzení k smrti, kteří byli v Plötzensee, obvykle čekávali na popravu nejméně sto dní.*

¹³⁸ (Neuvedeno). Lidé, měl jsem vás rád - Bděte! *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 5. 9. 1950, roč. 6, č. 2, s. 10.

¹³⁹ REZNIK, J. Poslední bitva Julia Fučíka. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 26. 6. 1951, roč. 7, č. 44, s. 7.

Proti Fučíkovi použili hitlerovští kati jiných lhůt. Jeho Hrdinné chování před soudem je přinutilo, aby popravu uspíšili.“¹⁴⁰ Původní, ještě k tomu dětští, čtenáři však neměli možnost články kriticky reflektovat, a tak se v představě o Juliu Fučíkovi jako o hrdinovi stále utvrzovali.

2.2 Smutek nepatří k jeho jménu!

„Proto ho spatříš roztáčet se v polce
a trhat svěží růži komsomolce
a na lavičce v parku verše psát.
Jde ulicemi, písničku si hvízdá,
počítá hvězdy, národy i hnízda
a usmívá se – ‚Lidé, mám vás rád!‘“¹⁴¹

Jak naznačuje báseň jeho obdivovatele Pavla Kohouta, Fučík byl ze své povahy veselý člověk. Tento rys komunistická propaganda využila, protože krásně souzněl s nastupující

Obrázek 82 - [Julius Fučík]. In *Člověk a příroda*. 1. 11. 1949, roč. 1, č. 3., s. 45.

radostnou budoucností Československa. Napomohl tomu ale i Fučík sám, když do své *Reportáže* napsal tyto věty: „A ještě opakují: žili jsme pro radost, pro radost šli jsme do boje a pro ni umíráme. Ať proto smutek nikdy není spojován s naším jménem.“¹⁴² Šlo tedy vlastně o vyslyšení jeho posledního přání.

Velmi často byla k článkům o Juliu Fučíkovi přikládána jeho fotografie s širokým úsměvem. S širokým, chlapeckým, upřímným úsměvem, ve kterém se odrážela víra v lepší budoucnost. Stejná fotografie byla použita také na poštovní známky. Vzhledem k tomu, že Fučík již nežil, nemohly být pořízeny žádné nové fotografie jeho osoby. Byly tedy používány stále dokola ty samé snímky, čímž se čtenářům zapsal Fučíkův pozitivní výraz hluboko do paměti. „*Teprve později v písničkách Jaroslava Ježka (...) objevil jsem dětskou vzpomínku na toto letní odpoledne, které mně*

¹⁴⁰ REZNIK, J. Poslední bitva Julia Fučíka. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 26. 6. 1951, roč. 7, č. 44. s. 7.

¹⁴¹ KOHOUT, Pavel. On bude s námi v Bukurešti. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 20. 8. 1953, roč. 2, č. 51-52, s. 3.

¹⁴² FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. 25. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985.

*splývá s úsměvem Julia Fučíka. Zdá se mi, že tam nemohl nebýt, protože on byl všude tam, kde byli lidé a smích!*¹⁴³

V roce 1953 vyšel článek s titulkem „*O knížce, která vzbuzuje radost*“. Knížkou vzbuzující radost je *Julius Fučík ve fotografii* ilustrující život usměvavého národního hrdiny. „*Zavíráš knihu – a přeješ si, aby ji dostalo do rukou co nejvíce čtenářů, co nejvíce mladých lidí, vás, chlapci a děvčata z našich škol. – Protože v knížce ‚Julius Fučík ve fotografii‘ poznáte zblízka celý jeho život, zamilujete si Fučíkovu tvář s věčným radostným úsměvem – a pak se budete ještě více snažit, aby i z vás v mírovém boji vyrostli noví Fučíkové.*“¹⁴⁴

Vysloveně úsměvná je také snaha dobové propagandy najít na Fučíkově tváři úsměv i v případě, že se neusmívá. „*V předvečer soudu byl fotografován jednou zepředu a dvakrát z profilu. (...) Zamyšlený pohled jako by pronikal žalářními stěnami do dálky, a zdá se, že se teď Fučík usměje a že se mu vrásky vyrovnají.*“¹⁴⁵

Dobové články také tvrdí, že svůj pozitivní přístup k životu neopustil ani ve chvílích nejkřutějších, tedy před svou popravou. „*Když Fučíka vedli na popravu, zpíval Internacionálu. Esesáci mu zacpali ústa, ale vězni 3. bloku v Plötzensee Fučíka uslyšeli a přidali se ke zpěvu proletářské hymny.*“¹⁴⁶ Jestli se však tato skutečnost zakládá na pravdě, je v podstatě nemožné zjistit.

2.3 Lidé, měl jsem Vás rád!

Nejen radost, ale také láska patřila k jeho jménu. A to nejen láska k lidem, o které píše ve svém posledním díle. Láska obecně nebyla v tomto období nijak tabuizována. Naopak. Vnímání lásky se úplně vymanilo ze soukromých, intimních sfér a změnilo se v hromadný, sdílený a plamenný cit.¹⁴⁷ V rámci budování Fučíkova kultu osobnosti zřejmě tehdejší propaganda vsadila na zlatý zákon lásky: „*Miluj a budeš milován!*“¹⁴⁸ I proto Julius Fučík nemá pouze rád, ale, jak tvrdí vybrané časopisy, přímo miluje děti, kulturu, noviny, knihy,

¹⁴³ STAREC, Josef. O Fučíkově úsměvu, novinové černi a Petrově pokolení. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 17. 9. 1953, roč. 2, č. 55, s. 1.

¹⁴⁴ KRYŠTOFEK, Oldřich. O knížce, která vzbuzuje radost. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 1. 9. 1953, roč. 2, č. 53, s. 2.

¹⁴⁵ REZNIK, J. Poslední bitva Julia Fučíka. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 26. 6. 1951, roč. 7, č. 44, s. 7.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. Praha: Pražská imaginace, 1992. S. 41-42.

¹⁴⁸ ADNERSEN, Hans Christian.

dělnickou třídu, vlast, rodný jazyk a Sovětský svaz. Jakoby na oplátku zase, alespoň podle redakcí časopisů, děti milují Fučíka a jeho knihy.

Trochu překvapivě není jako největší Fučíkovou láskou označována Gusta, ale: „(...) jeho největší láskou se staly noviny. Těm především zasvětil Fučík svůj život a v nich boji za právo a spravedlnost.“¹⁴⁹ Obecně Fučíkova manželka v dětských časopisech příliš nefiguruje. Otištěno sice bylo pár jejích vzpomínek na zesnulého manžela nebo pár dopisů školáků, ve kterých vyjadřují lásku k ní i k jejímu manželovi a prosí ji o besedu. Zmínky o ní se ještě objevily v souvislosti s vydáním nových Fučíkových knih, na kterých se podílela. Jinak ale potenciál žijící ženy národního hrdiny v tomto směru příliš využit nebyl.

Podle článků v časopisech Fučík více miloval i knihy. „Velikou láskou Fučíkovou byly knihy. Z každé nové, kterou si nesl do své knihovny, měl radost a jeho knihovna čítala mnoho set svazků.“¹⁵⁰ Kvůli nim byl ochotný i hladovět. „Když jako osmnáctiletý přijíždí do Prahy, v jeho zápisníčku vydání nechybí položka: ‚Za noviny – 70 hal.‘ A později i další významná položka – 7,20 Kč za první česky vydanou knihu Vladimíra Iljiče Lenina ‚Stát a revoluce‘.¹⁵¹ „Žil tehdy z ruky do úst a všelijak, jedl s hladem z jedné mísy, ale knihy kupoval, knihy musil mít.“¹⁵² „Knihy miloval, vážil si jich – jako by v nich neustále objevoval neznámé světy. Stalo se nezřídka, že dal poslední korunku za knížku, a pak – protože nikdy neměl na růžích ustláno – hladověl.“¹⁵³

Láskou jsou prostoupena také jeho díla. Reportáže ze SSSR jsou toho jasným důkazem. Láska se ale objevuje i v *Reportáži psané na oprátce*, kdy v posledním údobí před smrtí vyznává svou lásku lidem. Tvorbu pro děti zase psal z lásky k nim, protože v nich viděl nositele radostné budoucnosti, pro kterou se obětoval. Láska je hlavní příčinou všech jeho činů. Alespoň tak tedy na Julia Fučíka nahlížely redakce dětských časopisů.

¹⁴⁹ SLABÝ, Z. K. Za Juliem Fučíkem. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 5. 9. 1949, roč. 5, č. 2, S. 2.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ STAREC, Josef. O Fučíkově úsměvu, novinové černi a Petrově pokolení. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 17. 9. 1953, roč. 2, č. 55, s. 1.

¹⁵² WEIL, Jiří. Povídání o Juliu Fučíkovi. *Studánka*. Praha: Státní nakladatelství v Praze. 1. 3. 1949, roč. 2, č. 7, s. 10.

¹⁵³ MAHLER, Zdeněk, Dr. Moudrý a čestný hrdina. *Pionýr*. Praha: Mladá fronta. Září, 1953, roč. č. 1, s. 4.

2.4 Milujeme Fučíkovy knihy

Tehdejší systém se snažil děti přivést k práci a k pilnému studiu i prostřednictvím četby. Julius Fučík byl díky své lásce ke knihám ukázkovým příkladem: „*Julek dychtivě četl; za myšlenky, které z četby získal, za své přesvědčení důsledně bojoval a snažil se je šířit i dál a přesvědčovat druhé.*“¹⁵⁴ Dětem samozřejmě nebyl znám jen Julius Fučík, ale také jeho dílo. Kapitoly z jeho knih obvykle tvořily obsah dětských časopisů. Především to byly knihy *V zemi milované* a *V zemi, kde zítra již znamená včera*, které zároveň budovaly v dětech náklonnost k SSSR. „*Kdo byl Julius Fučík, o tom vám nemusíme psát. Statečný český novinář, ubitý Gestapem, nechal národu knížku, kterou všichni znáte: Reportáž psaná na oprátce. Dal však národu i jiné krásné knihy. Jedna z nich se jmenuje V zemi milované. Jsou v ní reportáže z cest Julia Fučíka Sovětským svazem. Psal je v letech, kdy se u nás ještě mnoho lidí dívalo nevraživýma očima na růst veliké socialistické země.*“¹⁵⁵

Obecně panovala tendence zařadit Julia Fučíka mezi klasiky české literatury a úryvky z jeho knih se staly součástí i školních čítanek. V roce 1958 byla například vydána nová série poštovních známek s „význačnými spisovateli a básníky“¹⁵⁶, na kterých byl zvěčněn vedle Karla Čapka nebo Svatopluka Čecha také Julius Fučík. Nejvíce propagovanou byla *Reportáž psaná na oprátce*. Jak bylo vidět už v příspěvku výše, novináři prostřednictvím svých článků vzbuzovali v dětech pocit, že knihu již určitě znají. Fučík i jeho knihy, především *Reportáž psaná na oprátce*, se staly součástí základního vzdělání i pro děti národní školy. „(...) *známe Fučíkovu Reportáž psanou na oprátce, která již vyšla v tolika vydáních po celém světě. Známe a stále znovu čteme tuto obdivuhodnou knihu velikého a jasného člověka, psanou ve vězení gestapa na Pankráci na jaře 1943. Vzpomínáte si na poslední řádky Reportáže?*“¹⁵⁷ „*Vzpomínáme na výročí Fučíkovy smrti. Vzpomínáme na Fučíka – hrdinu. O které jiné knížce si máme dnes povědět, než o té, kterou Julius Fučík napsal v době svého věznění. Jmenuje se Reportáž psaná na oprátce. I vy jste znali trochu hrůzu německého fašistického nadvládí a tedy i vy máte znát příkladné hrdinství, které Fučík i jeho druzi pokládali za samozřejmost. Navíc k hrdinství je ale obdivuhodná Fučíkova láska k člověku, k lidem. Tou láskou je také celá jeho knížka prostoupena. Závěr knihy, kterou musíte číst, přece končí: ‚Lidé, měl jsem*

¹⁵⁴ FUČÍKOVÁ, Gusta. Milí čtenáři. *Ohníček*. Praha: Mladá fronta. 1. 9. 1954, roč. 5, č. 1, s. 2.

¹⁵⁵(Neuvedeno). *Člověk a příroda*. Praha: Státní nakladatelství. 1. 10. 1949, roč. 1, č. 2, s. 18.

¹⁵⁶ (Neuvedeno). Filatelie. Význační spisovatelé a básníci. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 11. 9. 1958, roč. 7, č. 37, s. 2.

¹⁵⁷ SLABÝ, Z. K. Za Juliem Fučíkem. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 5. 9. 1949, roč. 5, č. 2, S. 2.

vás rád! Bděte.“ Tím byl na děti vytvářen určitý tlak. Pokud *Reportáž* ještě nečetly, mohl se u nich snadno objevit nepříjemný pocit, že zameškaly něco, co ostatní kolem už dávno znají.

Dílo národního hrdiny se zkrátka muselo povinně líbit všem. A pokud v něm někdo nenašel zalíbení, znamenalo to, že není součástí pokrokového lidu: „*Fučíkova Reportáž psaná na oprátce vyšla nyní v Itálii a měla tam veliký úspěch. Ovšem mezi pokrokovým lidem, který, podobně jako kdysi Fučík bojuje za lepší budoucnost.*“¹⁵⁸ Známkou toho, že se Fučíkovy knihy líbí, bylo vydávání sbírek jeho novinové tvorby a nová vydání již existujících knížek. „*Milujeme Fučíkovy knihy pro jejich pravdivost a krásu. Proto jsou jejich vydání brzy rozebrána, proto vycházejí v nových a nových nákladech. Je v nich odkaz hrdiny československého lidu.*“¹⁵⁹

Dílo Julia Fučíka ale nevycházelo pouze na našem území. Jazykem dobových médií byl Julius Fučík hrdina, kterého nám závidí celý svět. Občas se proto v časopisech objevily i dopisy dětí a mladých lidí z jiných zemí, kterým ukázala Fučíkova *Reportáž* směr života. Příkladem za všechny budiž příběh Inda, který se kvůli této knize naučil česky. „*Potkat v Praze Inda, ať v turbanu či bez něho, není žádná zvláštnost. Tenhle však mou pozornost upoutal, neboť mluvil – česky! A také dobře česky psal. Seznámili jsme se: jmenoval se Ansáří a studoval na Karlově univerzitě medicínu. (...) Tím zdálo by se, je záhada česky mluvícího Inda vysvětlena. (...). Avšak není, protože náš host z Indie uměl obstojně česky dřív, než poprvé stanul na půdě Československa. Důvod, proč se česky učil a proč k nám přijel, stojí jistě za pozornost: Brzy po druhé světové válce, kdy ještě v Indii vládli Angličané, byl při jedné z nesčetných demonstrací Ansáří zatčen a uvězněn. Ve vězení se mu dostala do ruky nevelká knížka s prazvláštním titulem - ‚Reportáž psaná na oprátce‘. Jméno autora mu nic neříkalo, avšak četl, četl a když ‚Reportáž‘ dočetl – bylo to ovšem vydání v kterémsi indickém jazyku – chtěl poznat zemi, kde se Julius Fučík narodil, kde žil, kde byl vězněn a kde svou poslední knížku napsal. Chtěl poznat jazyk, jímž byla tato neobyčejná, strhující knížka napsána, a počal se učit česky.*“¹⁶⁰

2.5 Lepší než jiné děti

Časopisy nepsaly o Juliu Fučíkovi jen jako o dospělém, ale také jako o dítěti. V roce 1953 vyšla v *Pionýrských novinách* celá krátká série článků s názvem *Takový byl náš syn*,

¹⁵⁸ (Neuvedeno). Kulturní zprávy. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 4. 4. 1950, roč. 5, č. 31, s. 7.

¹⁵⁹ (Neuvedeno). Čteme Julia Fučíka. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 5. 9. 1950, roč. 6, č. 2, s. 7.

¹⁶⁰ KLOBOUČNÍK, Jan. JF. *Pionýr*. Září 1958, roč. 5, č. 9, s. 3.

kteřou na Julia Fučíka vzpomínal jeho otec Karel. „*Od malička jevil Julek zájem o noviny. Matka mi často předčítala po obědě novinové stati a ku podivu přes rok starý synek brával je po ní do rukou, napodoboval čtení pobroukáváním: ‚brdle, brdle, brdle...‘. Zajímavé je, že nikdy nevezal noviny do rukou obráceně.*“¹⁶¹

Julia Fučíka redaktori neustále popisovali jako mladého, přestože v době svého úmrtí mu bylo 40 let. Co se ale týče jeho dětství, panoval opačný trend – malého Julka jeho

Obrázek 85 - [Julius Fučík ve dvanácti letech]. In *Pionýr*. Září, 1953, roč. 1, č. 1, s. 4.

vlastnostmi postrašovat. Oproti jiným dětem byl velmi uvědomělý, nebyl lhostejný k věcem, které se kolem něho děly. Upozorňoval na nespravedlnosti a, jak to jen šlo, aktivně proti nim bojoval. Již v malém Julkovi tedy můžeme pozorovat zárodky hrdinství „Dnes nejdeme na vyučování,‘ oznamoval Julek všem svým spolužákům. A skutečně nešli – stávkovali. V době, kdy se před jejich lavicemi, úplně prázdnými, zastavil překvapený profesor, pochodovali už žáci čtvrté třídy v průvodu dělníků. Přes Chodské a Hlavní náměstí na veliký tábor lidu. Příští den při vyšetřování odpovídala třída jako jeden muž: ‚Nikdo mě tam neposlal – šel jsem tam dobrovolně.‘ A Julek dostal na konci roku... dvojku z mravů.“¹⁶²

Ve škole Julius vynikal i jiným způsobem. Byl pracovitý, chtěl vždy vědět víc než ostatní děti, své znalosti čerpal z knih, které tolik miloval už od dětství. Založil a také vydával třídní časopis a kvůli zjišťování novinek a psaní reportáží se už tenkrát nebál nasadit vlastní život. „*Muniční skladiště – jedna z největších zásobáren zbraní rakouského mocnářství v I. světové válce – vybuchlo. Nejdřív to byla temná hrozivá rána a pak ustrašené ticho a klid. Jen tři postavičky, přes výslovný zákaz, vyklouzly ze školy a běžely na silnici k Bolevci. Tiše se připlížily ke vchodu skladiště. Nebály se nebezpečí, musely na toto místo krvavé tragédie, aby Julek mohl napsat pravdu do třídního časopisu ‚Nebojsa‘.*“¹⁶³

Na dětství svého manžela vzpomínala také jeho Gusta. Podle ní měl Julek již od dětství neobyčejně jistý a zdravý instinkt rozlišovat dobré od špatného. Proto byl

¹⁶¹ FUČÍK, Karel. Takový byl náš syn. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 19. 2. 1953, roč. 2, č. 25, s. 3.

¹⁶² HAJNÁ, D., Ve škole Julia Fučíka. Je to jenom jméno?. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 18. 9. 1958, roč. 7, č. 38, s. 2.

¹⁶³ Tamtéž.

od malička spřízněn s dělníky, kteří, na rozdíl od pokryteckých měšťáků, dovedli jasně říci své mínění do očí.¹⁶⁴

2.6 Kdo by nechtěl být jako on

„Nebylo by dobré pověsit si nad stolec jeho obrázek, aby ti denně připomínal, že Julia již jako malý chlapec pěstoval v sobě dobré vlastnosti a pral se s nedostatky i chybami.“¹⁶⁵

Julius Fučík měl pro děti a mládež představovat vzor. Ve spojitosti s jeho jménem se neobjevovaly žádné špatné vlastnosti. Julius Fučík byl zkrátka dokonalý člověk. *„Hrdinou se nestane špatný člověk, i kdyby měl sebevíc znalostí. Julius Fučík se pro nás stal hrdinným vzorem proto, že současně vynikal svým charakterem. Julia Fučíka měli lidé rádi. Jenom zlí ho nenáviděli a pronásledovali. Julius Fučík měl veliké srdce – rozdělil se o poslední, pomáhal na každém kroku, nesnesl příkoří, uráželo ho ponížení lidí, neúnavně se bil za ostatní zapomínaje na sebe. Byl prostý jako krajíc chleba, veselý jako dělníci, živý jako rtuť, přímý, plný síly. Uměl zpívat stovky národních písní, byl nekonečně trpělivý v přesvědčování, sám svým příkladem strhával, nikdy se nebál, vždycky udělal to, co slíbil, dovedl poutavě vyprávět, učil se pozorně od lidí, radil se s nimi a vždy byl ochoten sám poradit. Zkrátka: byl to komunista, příslušník strany leninsko-stalinského typu, věrný žák Klementa Gottwalda.“¹⁶⁶*

V době násilné sekularizace by se dal považovat za jakousi náhražku boha. Trochu paradoxní by bylo v této souvislosti připomenout citát Karla Marxe: *„Bůh není nic jiného než povýšení lidských vlastností do dokonalých rozměrů, je jen výplodem fantazie.“¹⁶⁷* Fučík ale měl oproti Ježíši Kristovi velkou výhodu – byl

Obrázek 88 - [Ve škole Julia Fučíka]. In *Pionýrské noviny*. 24. 9. 1953, roč. 2, č. 56, s. 1.

¹⁶⁴ FUČÍKOVÁ, Gusta. Pro nás šel do boje. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 6. 9. 1951, roč. 1, č. 2, s. 3.

¹⁶⁵ (Neuvedeno). Milý čtenáři. *Ohníček*. Praha: Mladá fronta. 1. 9. 1954, roč. 5, č. 1, s. 2.

¹⁶⁶ MAHLER, Zdeněk, Dr. Moudrý a čestný hrdina. *Pionýr*. Praha: Mladá fronta. Září, 1953, roč. č. 1, s. 4.

¹⁶⁷ MARX, Karel. In. KOVALČÍKOVÁ, J. B. *StB: Přísně tajné! Církev (ne)zlomená*. TV, ČT 2, 3. 4. 2023 Dostupnost na: [Církev \(ne\)zlomená - StB: Přísně tajné! | Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](https://www.ceskatelevize.cz)

opravdovou živou bytostí nedávné minulosti. Otázkou tedy zůstává, na kolik byly výplodem fantazie jeho dokonalé vlastnosti... Prostor pro takovouto úvahu však dobové podmínky pochopitelně neposkytovaly.

Přestože byl Julius Fučík prakticky bezchybným člověkem, dosáhnout jeho vlastností a stát se stejně tak dokonalým bylo jen otázkou píle a chůtice každého dětského čtenáře. K poctivé práci se zavazovaly pionýrské skupiny i tím, že si do svého názvu daly jméno tohoto národního hrdiny. „*Na hlavní chodbě jedenáctileté střední školy v Trutnově se na vás usmívá známá tvář Julia Fučíka. Pod ní je napsáno: ‚Lidé měl jsem vás rád, bděte!‘ Jsme ve škole, která nese jeho jméno. Tento čestný název přijala i pionýrská skupina. Pionýři i žáci si váží cti, že se mohou nazývat mladými fučíkovci. Svou hrdost vyjadřují tím, že hned od prvních dnů začali opravdu pionýrsky pracovat. Mají svou školu rádi. Stala se jim druhým domovem, a proto si ji pěkně vyzdobili. Pionýři se chtějí alespoň trochu vyrovnat Juliu Fučíkovi, a proto jsou v učení a v každé práci první.*“¹⁶⁸ Některé pionýrské skupiny proto žádaly o svolení pojmenovat skupinu po Juliu Fučíkovi i Gustu Fučíkovou.

Pokud chtěli mít mladí lidé hmatatelný důkaz pro to, že se přiblížili Juliu Fučíkovi, museli podstoupit zkoušku pro získání čestného FO. „*Protože Fučík, mladý, neohrožený bojovník za práva pracujícího lidu, je vzorem především mladým lidem, Československý svaz mládeže vytvořil čestný odznak, který může obdržet vzdělaný, sečtělý občan.*“¹⁶⁹ Získání FO proto spočívalo ve zhlédnutí pěti filmů (tří sovětských a dvou československých nebo jiných států lidové demokracie) a přečtení celkem jedenácti knih různých autorů jakými byli například Ivan Olbracht, S. K. Neumann, Alois Jirásek, Klement Gottwald, Lenin, Stalin, Kalinin a pochopitelně také Julius Fučík.¹⁷⁰ Cílem mládeže tedy bylo získat odznak svého vzoru a cílem ČSM pak bylo tímto způsobem donutit mládež k četbě knih, které je politickým způsobem ovlivní. Redakce časopisu *Vpřed* proto upozorňovala na možnost a výhody získání FO a nabízela pro své čtenáře přípravný kurz.¹⁷¹

Aby ale nezůstalo jen u čtení knih. Jak píše Gusta Fučíková, její muž mohl být dětem vzorem také ve sportu. „*A přitom ne že by Julia Fučíka nezajímaly i jiné věci. Tak na příklad*

¹⁶⁸ (Neuvedeno). Ve škole Julia Fučíka. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 24. 9. 1953, roč. 2, č. 56, s. 1.

¹⁶⁹ (Neuvedeno). Fučík – náš vzor. *Vpřed*. Praha: Mladá fronta. 21. 2. 1950, roč. 5, č. 26, s. 10.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

*měl rád sport. Byl sprintér a vyhrál středoškolské závody v běhu na 100 metrů. Rád hrával odbíjenou, ale pro sport nikdy nezapomínal na duševní věci.*¹⁷²

Tuto podkapitolu o Fučíkovi jako o dětském a mládežnickém vzoru si proto dovolím zakončit poslední citací z časopisu *Pionýr*: „*Neznám pionýra, který by se nechtěl alespoň v něčem podobat Juliu Fučíkovi.*“¹⁷³

¹⁷² FUČÍKOVÁ, Gusta. Pro nás šel do boje. *Pionýrské noviny*. Praha: Mladá fronta. 6. 9. 1951, roč. 1, č. 2, s. 3.

¹⁷³ MAHLER, Zdeněk, Dr. Moudrý a čestný hrdina. *Pionýr*. Praha: Mladá fronta. Září, 1953, roč. č. 1, s. 4.

V ZÁVĚR

1 Zodpovězení otázek

Jak často se Julius Fučík objevoval v obsazích dětských časopisů mezi lety 1945-1970 a jak byl prezentován?

Od roku 1945 až do začátku roku 1949 se o Juliu Fučíkovi žádná zmínka ve vybraných dětských časopisech neobjevila. Nejvíce se o něm psalo především mezi lety 1949 a 1954. V období 1950-1954 se články o něm vyskytovaly vždy na výročí jeho narození a úmrtí – tedy v únoru a v září - někdy také na výročí konce druhé světové války. Zároveň se objevovaly také úryvky z jeho děl – především *Vzemi milované* a *Vzemi, kde zítra již znamená včera*. Nejplodnějším rokem na články o Juliu Fučíkovi byl rok 1953. Nejaktivnější pak v tomto ohledu byly *Pionýrské noviny*. Roli ale mohla hrát jejich čtrnáctidenní, později dokonce týdenní periodicita. V roce 1955 a 1956 se neobjevila žádná zmínka o Juliu Fučíkovi ani v jednom z vybraných dětských časopisů. Jistá obnova výskytu Julia Fučíka se pak dala pozorovat mezi lety 1957 a 1964, vždy jako připomenutí jeho narození nebo úmrtí. Frekvencí a rozsahem se ale nemohla období 1950-1954 ani z daleka rovnat. Do konce sledovaného období se již žádný článek věnovaný Juliu Fučíkovi nevyskytl. Jistý opravdu jen malý náznak počátku návratu Fučíkova kultu osobnosti byl v časopisu *Ohníček* z roku 1970, kde se ale Julius Fučík stal pouze součástí kvízu. Žádná zmínka se ve vybraném období neobjevila pouze v časopise *ABC mladých techniků a přírodovědců* a také v *Sedmičce*.

Ve vybraných dětských časopisech byl Julius Fučík prezentován jako národní hrdina, vzor mladé generaci, jako pokrokový muž plný lásky a radosti, jako odvážný a talentovaný novinář, jako muž s pevnou vůlí a odvahou, jako bojovník za práva dělnické třídy, jako ukázkový komunista s vírou v lepší zítřky. Vynechány nejsou ani vzpomínky na jeho dětství, ve kterých byl již jako dítě prezentován velmi vyspěle a uvědoměle.

1. Jak často se v dětských časopisech objevovaly články o Juliu Fučíkovi? A objevuje se ve zmínkách o něm nějaká časová pravidelnost?

Články o Juliu Fučíkovi se od roku 1950 pravidelně objevovaly dvakrát ročně – v únoru jako připomenutí jeho narození a v září jako upomínka jeho smrti. Nejčastěji se o Juliu Fučíkovi psalo v roce 1953. Co se týče konkrétního periodika, nejaktivnějšími byly *Pionýrské noviny*. Výjimkou jsou období 1945-1948, 1955-1956 a 1965-1970, kdy se o Juliu Fučíkovi nepsalo v žádném z vybraných dětských časopisů.

2. Byl dětem prezentován jako novinář a spisovatel?

Ano, Julius Fučík byl dětem prezentován jako novinář a spisovatel. Především z počátku, kdy fučíkovský kult osobnosti teprve nabýval na síle, představoval pro děti prvorepublikového redaktora *Avantgardy*, *Kmene*, *Tvorby*, *Rudého práva* a *Haló novin* a také statečného odbojového novináře. Jako důkaz byly v dětských časopisech otištěny i části některých jeho článků burcujících lid k odporu v době nacistické okupace. Z jeho tvorby pak byly dětem vybrány kapitoly z knih *V zemi milované*, *V zemi, kde zítra již znamená včera* nebo z knihy *Historie Stalingradského traktoru*. Na pokračování byla v časopisu vydávána Fučíka *Stávka v bretaňské oblasti* a také krátké vyprávění *O šesti chlapcích*.

V době silného fučíkovského kultu se pak Julius Fučík jako novinář začínal odsouvat na vedlejší kolej. Hlavním motivem se stal Julius Fučík jako národní hrdina.

Julius Fučík byl v této době současně postaven na roveň s významnými českými spisovateli, jakými byl Karel Čapek, Alois Jirásek nebo Svatopluk Čech. Články o něm již počítaly s tím, že děti vědí, o koho se jedná, a také s tím, že děti Fučíkovo dílo již četly. Největší důraz byl kladen na znalost *Reportáže psané na oprátce*.

3. Byl dětem prezentován jako národní hrdina?

Ano, Julius Fučík byl dětem prezentován jako národní hrdina, a to především v období 1949-1954. Poprvé se výraz „národní hrdina“ ve spojitosti s Fučíkem objevil v časopise *Studánka* v roce 1949. Fučíkovo hrdinství mělo v dětských časopisech 4 hlavní pilíře: 1. již před válkou pomáhal pracujícím lidu, 2. byl odbojovým novinářem, 3. vydržel nevyprovídat, 4. nesklonil hlavu ani tváří v tvář smrti.

4. Byl dětem prezentován jako následovníhodný vzor?

Ano, vzhledem k tomu, že se během celého zkoumaného období neobjevila jediná negativní zmínka o Juliu Fučíkovi, mohu zcela jistě říci, že se z něj dobová propaganda snažila vytvořit vzor dětem a mládeži. Tomu pomáhal jak fakt, že byl prezentován jako mladý, tak také články vzpomínající na jeho dětství. Julia Fučíka se tedy snažili mladým lidem co nejvíce přiblížit a ukázat jim, co všechno musí udělat pro to, aby se svému idolu mohli podobat. Julius Fučík byl prezentován jako jakýsi nadčlověk, který je ale zároveň jedním z nás, prostě obyčejný kluk. Díky tomu mohli mladí lidé dojít k závěru, že každý se může stát novým Fučíkem. Děti v Pionýrské organizaci byly k tomuto cíli přímo vedeny, a to po vzoru sovětského modelu.

5. Jaké byly Juliu Fučíkovi přisuzovány vlastnosti a činy?

Z vlastností byly nejčastěji zmiňovány statečnost, bojovnost, pokrokovost, radostnost, sečtěllost, ochota obětovat se pro druhé, nezlomnost, věrnost a láskyplnost. Co se činů týče,

mluvilo se v souvislosti s jeho osobou především o pomoci dělnické třídě např. podporou stávek. Hojně zmiňovaná byla také činnost spojená s odbojem a samozřejmě hrdinné skutky ve vězení a před popravou – výpověď před soudem nebo odmítnutí vypovídat. Je ale důležité zmínit, že vše, co Julius Fučík dělal je spojováno s velkou radostí.

6. Objevuje se v obsazích dobových dětských časopisů i Gusta Fučíková?

Gusta Fučíkova se v obsazích vybraných dětských časopisů objevovala. Ovšem vždy ve spojitosti s jejím zesnulým manželem. Za celé dlouhé období ale do časopisů přispěla pouze svými vzpomínkovými články. Celkem třikrát pak byla v článku zmíněna jako vydavatelka Fučíkovy nové knihy. Párkrát byl v dětském časopisu otištěn i dopis určený Gustě od československých nebo sovětských dětí vyjadřujících lásku k ní a jejímu manželovi. Její potenciál – žijící vdovy po „čítankovém“ hrdinovi – ale poměrně překvapivě nebyl využit tak, jak jsem na začátku výzkumu předpokládala.

2 Závěrečné slovo

Na základě provedených analýz bylo možné odpovědět na všechny předem stanovené výzkumné otázky. Výzkum tedy ukázal, že Julius Fučík představoval mezi dětmi a komunistickou stranou důležité spojení. Úplně poprvé se objevil v roce 1949 v časopisu *Studánka*, především v období 1949 – 1954 (v menší míře také 1957-1964) se pak v obsazích dětských časopisů objevoval pravidelně. Stejně tak bylo připomínáno jeho únorové narození a zářiové úmrtí. V těchto měsících se objevovalo na téma národního hrdiny největší množství článků.

Prostřednictvím vybraných dětských periodik byl dětem prezentován jako národní hrdina – ten, který pomáhal slabším, nebál se trestu a nepodlehl tlaku ani v nejtěžších chvílích. Přestože byl ztělesněním dokonalosti, měl být současně pro děti a mládež vzorem, kterému se snaží přiblížit. Důležitým prvkem reprezentace Julia Fučíka byl také jeho „upřímný a neutuchající“ úsměv a také jeho dětství, které jakoby pozbývalo dětských rysů a více se podobalo dospělému uvědomělému životu.

Julius Fučík byl ve své době řazen k předním českým literátům. Přečtení jeho *Reportáže psané na oprátce* bylo dětem prezentováno jako samozřejmost a drtivá většina článků o *Reportáži* tedy předpokládala znalost tohoto díla a jeho autora. V případě školních časopisů se pak předpokládal doplňující výklad vyučujícího. V dětských časopisech byly otiskovány i úryvky z jeho další tvorby – především z reportáží *V zemi milované* a *V zemi, kde zítra již znamená včera*. Jimi se komunistická strana snažila naučit děti lásce k SSSR.

Výpadek ve výskytu Julia Fučíka v dětských časopisech lze pozorovat v letech 1955 a 1956 a v období 1965-1969. V těchto letech se žádná zmínka o národním hrdinovi ani v jednom z vybraných dětských časopisů nevyskytuje. Co se týče období počátku normalizace (do kterého diplomová práce zasahuje jen velmi okrajově), předpokládané sílení Fučíkova kultu osobnosti se v dětských časopisech dá označit za velmi pozvolné. Julius Fučík se totiž znovu objevil až v roce 1970, a to ještě zcela nenápadně, jako součást poznávacího filatelistického kvízu.

Je ale důležité si uvědomit, že dětské časopisy nebyly jediným prostředkem, kterým se mohl Fučíkův kult k dětem dostat. Na školách byl Julius Fučík součástí probírané látky, jeho *Reportáž psaná na oprátce* se nacházela na seznamu povinné četby, a to i v ostatních socialistických zemích. Děti se mohly účastnit také výstav a přednášek o Juliu Fučíkovi, které

byly zaměřeny speciálně právě na školní třídy.¹⁷⁴ Vzniklo několik divadelních ztvárnění Fučíkových děl, to nejslavnější bylo dokonce zfilmováno. S Fučíkem se děti nemusely setkat přímo přes jeho tvorbu a její různá ztvárnění. I on sám se stal inspirací pro mnohé jiné autory, jejichž díla se opět mohly například v čítankách objevovat. O Fučíkovi bylo během doby vlády komunismu natočeno hned několik hraných filmů, mnohé ulice, náměstí, továrny i PO nesly jméno tohoto národního hrdiny. Vyhnout se Juliu Fučíkovi bylo nejen pro děti v podstatě nemožné.

3 Summary

Based on the given analyses it was possible to answer all the pre-made research questions. The research showed that Julius Fučík meant an important connection between children and the communist party. He appeared for the very first time in the magazine *Studánka* in 1949, after that he continued appearing regularly in different children's magazines, especially in the period of 1949 – 1954, in a smaller scale also in 1957 – 1964. His birth in February and his death in September were also often reminded. In these two months there were his glorifications very favourite.

Via some chosen children's magazines Fučík was presented a national hero, i. e. the one, who helped the weaker, who was not afraid of stress, who did not fail even in the crucial time. In spite of his being perfect he was supposed to become an idol for children and youth, too. His „sincere and everlasting“ smile and his childhood missing any childish features were very important elements of his presentation.

Julius Fučík was considered one of the most prestigious Czech writers of his era. Reading his bestseller *Reportáž psaná na oprátce* was a must to do for all the children, including the necessity of knowing about his personality. A teacher's lesson was needed in explaining the theme in school magazines, while in children's magazines some parts of his other writing were printed. Especially his reportages *V zemi milované* and *V zemi, kde zítra již znamená včera* were supposed to learn children to love the Soviet Union.

In 1955 and 1956 and also from 1965 to 1969 a single mention about the national hero did not occur in any of the given children's magazines. In the period of the start of normalization, which is not a core of my Diploma work anyway, an expected more vital

¹⁷⁴ ZWICKER, Stefan. „Národní mučedníci“ *Albert Leo Schlageter a Julius Fučík*. Praha: Academia, 2023. S. 216.

influence of Fučík's cult did not happen so widely. Finally Fučík appeared in 1970 as a part of a knowledge quiz.

We must not forget that children's magazines were not the only means of spreading the Fučík's cult for children. Julius Fučík became a part of school curriculum and his masterpiece *Reportáž psaná na oprátce* was listed in school compulsory reading in many socialist countries. Children were given a chance to participate in many exhibitions and lectures about Julius Fučík, too. What is more, a few performances about the hero came into existence and one of them even was a base for a film.

Fučík himself became an inspiration for a lot of authors whose works could again be involved in children's textbooks. During the communist era even a few films about Fučík were shot, many streets, squares, factories and pioneers' clubs were given his name to bear it with dignity. Generally, it was impossible to avoid the name of Julius Fučík those days.

VI Diskuse

Přestože jsem během výzkumu věnovala pozornost především Juliu Fučíkovi, občas jsem se začetla i do článku na jiné téma. V dětských časopisech se velmi často objevovala sportovní tematika a osobnosti československého sportu, které ochotně radily, jak rychleji běhat, plavat, skákat do dálky i do výšky. Ve své době byl velice oblíbený například Emil Zátopek nebo Věra Čáslavská. Často se psalo také o československých hokejstech – především o Vladimíru Zábrodském, který měl v časopise *Vpřed* i svou „Hokejovou školu“. Zajímavé by proto bylo těmto článkům věnovat více času a vytvořit například mediální obraz některého ze zmíněných sportovců. Zajímavé by také mohlo být porovnání propagace sportu a aktivního životního stylu v tvorbě pro děti – jak je tomu dnes a jak tomu bylo v 50. letech. V dnešní době je téma rostoucího počtu obézních dětí opravdu vážné. Jsou vedeny diskuse, jak děti k fyzické aktivitě přivést. Proto by i analýza sportovních témat v dětských časopisech mohla přinést nový pohled na danou problematiku.

Své místo ve vybraných dětských časopisech měli i političtí činovníci, a je proto nasnadě zpracování jejich mediálních obrazů v dětských periodících. Jedním z nich by mohl být například Klement Gottwald, Zdeněk Nejedlý nebo Stalin a Lenin.

Co se týče časopisů obecně, nejvíce mě svým obsahem zaujal časopis *Vpřed*, a to nejen pouze sportovními tématy. I ten by si podle mého názoru zasloužil zpracování v samostatné kvalifikační práci.

VII SEZMAM LITERATURY

Primární prameny

Národní knihovna České republiky:

- Člověk a příroda (1949-1953)
- Mateřídouška (1945-1970)
- Pionýrské noviny (1951-1953)
- Rudé právo (10. 6. 1950)
- Vlastovička (1945-1949)

Knihovna Národního muzea České republiky:

- ABC mladých techniků a přírodovědců (1957-1970)
- Ohníček (1950-1970)
- Pionýr (1953-1970)
- Pionýrské noviny (1953-1968)
- Plamen mládeže (1949-1950)
- Sedmička (1968-1970)
- Studánka (1947-1949)
- Vpřed (1945-1951)

Bibliografie

ARNDT, Tereza, Jolana TOTHOVÁ, Kamil ČINÁTL, et al. *Reportvář Julia Fučíka: Notes and Faces of Julius Fučík : katalog k výstavě Reportvář Julia Fučíka*. Praha: Národní muzeum, 2020. ISBN 978-80-7036-650-9.

BARTOŠEK, Karel. *Zpráva o putování v komunistických archivech: Praha - Paříž (1948-1968)*. V Praze: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-282-1.

BAUER, Michal. *Ideologie a paměť: literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*. Jinočany: H&H, 2003. ISBN 80-7319-028-1.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

- FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Svoboda, 1950.
- FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.
- FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. 25. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985.
- FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Torst, 1995. ISBN 80-85639-46-7.
- FUČÍK, Julius. *Reportáž, psaná na oprátce*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7360-710-4.
- FUČÍK, Julius. *Reportáž psaná na oprátce. První úplné, kritické a komentované vydání*. Praha 1995. ISBN 80-85639-46-7.
- FUČÍKOVÁ, Gusta. *Hrdina neumírá: dopisy o Juliu Fučíkovi*. Praha: Mladá fronta, 1953. Boje.
- KALAS, Josef. *Julius Fučík, hrdina naší doby: stati a projevy o Juliu Fučíkovi*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953. Knižnice pro střední školy.
- KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9.
- KNAPÍK, Jiří. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. ISBN 978-80-7510-057-3.
- KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.
- MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. Praha: Pražská imaginace, 1992. ISBN 80-7110-100-1.
- PÁVOVÁ, Jana. *Demagog ve službách strany: portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. Tváře moci. ISBN 978-80-87211-09-0.
- PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006. ISBN 80-7243-284-2.
- PODHAJSKÝ, František A. a Mojmír GRYGAR. *Julek Fučík - věčně živý!*. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-436-1.

SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 544 s. ISBN 978-80-247-3568-9.

ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. 708 s. ISBN 978-80-246-2478-5.

TOMAN, Vlastislav. *Můj život s ábíčkem*. Praha 2005. ISBN 80-86289-38-9.

ZWICKER, Stefan. „*Národní mučedníci“ Albert Leo Schlageter a Julius Fučík*. Praha: Academia, 2023. ISBN 978-80-200-3221-8.

Audiovizuální zdroje

- Historik Petr Koura: Fučík – mýtus a skutečnost — Historie.cs — Česká televize— Česká televize iVysílání [online]. Copyright © [cit. 20. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/211452801400014/>
- PEROUTKA, Ferdinand: Případ Julia Fučíka, *Rozhlas* 1990, č. 39.
- KOVALČÍKOVÁ, J. B. *StB: Přísně tajné! Církev (ne)zlomená*. TV, ČT 2, 3. 4. 2023 Dostupné z: [Církev \(ne\)zlomená - StB: Přísně tajné! | Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/211452801400014/)

Elektronické zdroje

- Topografie paměti — Julius Fučík — Mapa Muzea dělnického hnutí v 21. století. Hlavní stránka — Mapa Muzea dělnického hnutí v 21. století [online]. Dostupné z: <https://mdh.dejepis21.cz/mapa/topografie-pameti-julius-fucik/detail/?objectId=1#>
- Muzeum Julia Fučíka | Muzeum dělnického hnutí v 21. století. Muzeum dělnického hnutí v 21.století | Muzeum dělnického hnutí v 21. století [online]. [cit. 21. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.mdh21.cz/slovník/muzeum-julia-fucika/>

VIII SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1 - Julius Fučík. In: KALAŠ, Josef. <i>Julius Fučík, hrdina naší doby</i> . Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, s. 105.....	4
Obrázek 2 - Julius Fučík v ilegalitě v roce 1940-1941. In: KALAŠ, Josef. <i>Julius Fučík, hrdina naší doby</i> . Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, s. 116.....	5
Obrázek 3 - Julius Fučík M. Švabinského. In <i>Ohníček</i> . 1. 9. 1953, roč. 4, č. 1., s. 3.....	7
Obrázek 4 – Se soudružkou Gustou Fučíkovou. In: KALAŠ, Josef. <i>Julius Fučík, hrdina naší doby</i> . Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, s. 110.....	6
Obrázek 5 - Moták ze „čtyřky“, policejní věznice v Praze, 19 policejní věznice. In: KALAŠ, Josef. <i>Julius Fučík, hrdina naší doby</i> . Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, s. 111.	8
Obrázek 6 - Topografická mapa Muzea dělnického hnutí s objekty spojenými s Juliem Fučíkem.....	14
Obrázek 7- Soudruzi Václav Kopecký a Julius Fučík mezi dělníky závodu Frezer v Moskvě v létě 1935. In: KALAŠ, Josef. <i>Julius Fučík, hrdina naší doby</i> . Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, s. 108.....	15
Obrázek 8 - [Z výstavy dětských kreseb]. In <i>Ohníček</i> . 30. 9. 1950, roč. 1, č. 3, s. 16.	18
Obrázek 9 – Riva. Krieglová – odbojová spolupracovnice Julia Fučíka. TŘEŠTÍKOVÁ, Helena. <i>Lidé, mám vás rád</i> . 1998 In: <i>iVysílání</i> [online]. [cit. 10.4.2023]. Dostupné z: Lidé, mám vás rád! - iVysílání Česká televize (ceskatelevize.cz).....	23
Obrázek 10 – Titulní strana. In <i>Vlaštovička</i> . 1948, roč. 8, č. 5. s. 1.....	27
Obrázek 11 - Titulní strana. In <i>Pionýr</i> 5. 3. 1946, roč. 1, č. 15, s. 1.	28
Obrázek 12 – Titulní strana. In <i>Vpřed, Pionýři</i> . 1951, roč. 6, č. 17, s. 1.....	29
Obrázek 13 – Titulní strana. In <i>Mateřídouška</i> . 19. 12. 1945, roč. 1., č. 1, s. 1.....	30
Obrázek 14 - Titulní strana. In <i>Mateřídouška</i> . 15. 12. 1951, roč. 8. č. 8, s. 1.....	30
Obrázek 15 - Titulní strana. In <i>Studánka</i> . 1. 9. 1947, roč. 1, č. 1, s. 1.....	31
Obrázek 16 – Titulní strana. In <i>Plamen mládeže</i> . 1. 2. 1950 roč. 1, č. 6, s. 1.....	32
Obrázek 17 - Titulní strana. In <i>Člověk a příroda</i> . Září 1949, roč. 1, č. 1, s. 1.....	32
Obrázek 18 – Titulní strana. In <i>Ohníček</i> . 1951, roč. 2, č. 4, s. 1.....	33
Obrázek 19 – Titulní strana. In <i>Pionýrské noviny</i> . 2. 10. 1952, roč. 2, č. 5, s. 1.....	34
Obrázek 20 - Titulní strana. In <i>Pionýr</i> . Květen 1955, roč. 11, č. 9, s. 1.....	36

Obrázek 21 – [Když jsme byli malí]. In <i>Pionýr</i> . Leden 1965, roč. 13, č. 5, s. 6.....	36
Obrázek 22 – Titulní strana. In <i>ABC</i> . Leden 1957, roč. 1, č. 1, s. 1.....	37
Obrázek 23 – Titulní strana. In <i>Sedmička</i> . 8. 8. 1968, roč. 2, č. 1, s. 1.....	38
Obrázek 24 – Za Juliem Fučíkem. In <i>Vpřed</i> . 5. 9. 1949, roč. 5, č. 2, s. 2.....	41
Obrázek 25 - [Petrovo pokolení]. In <i>Pionýrské noviny</i> . 29. 10. 1953, roč. 3, č. 61., s. 4.	42
Obrázek 26 –Titulní strana. In <i>Pionýrské noviny</i> . 17. 9. 1953, roč. 3, č. 55., s. 1.....	42
Obrázek 27 - [8. 9. 1943]. In <i>Ohníček</i> . 7. 9. 1964, roč. 14, č. 1., s. 2.....	43
Obrázek 28 - [Julius Fučík]. In <i>Člověk a příroda</i> . 1. 11. 1949, roč. 1, č. 3., s. 45.	48
Obrázek 29 - [Julius Fučík ve dvanácti letech]. In <i>Pionýr</i> . Září, 1953, roč. 1, č. 1, s. 4.....	53
Obrázek 30 - [Ve škole Julia Fučíka]. In <i>Pionýrské noviny</i> . 24. 9. 1953, roč. 2, č. 56, s. 1. ...	54
Tabulka 1 - Velikost výzkumného vzorku	27

IX SEZNAM ZKRATEK

ČSM	Československý svaz mládeže
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
FO	Fučíkův odznak
Kčs	Koruna československá
KSČ	Komunistická strana Československa
PO	Pionýrská organizace
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚV ČSM	Ústřední výbor Československého svazu mládeže
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Teze diplomové práce

SCHVÁLENO

16.9.22

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: JOZÍFOVÁ Kateřina	Razítko podatelny: <table border="1"> <tr> <td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td>13 -09- 2022 -1-</td> </tr> <tr> <td>Číslo:</td> <td>241 Příloh:</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Předseda:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	13 -09- 2022 -1-	Číslo:	241 Příloh:	Předseda:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		13 -09- 2022 -1-							
Číslo:		241 Příloh:							
Předseda:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021/2022									
Fakultní e-mail diplomantky: [redacted]									
Studijní program/forma studia: Mediaální studia, navazující magisterské/prezenční									
Název práce v češtině: Po stopách Julia Fučíka v dětských časopisech z let 1945–1970									
Název práce v angličtině: Following Julius Fučík in the children's magazines between 1945–1970									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat <u>nejdříve</u> šest měsíců od schválení tezí) LS 2022/2023									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Tématem práce je novinář Julius Fučík a jeho zobrazení mezi lety 1945 a 1970 v časopisech určených dětem ve věku povinné školní docházky. Julius Fučík a jeho dílo již bylo tématem jiných kvalifikačních prací. Svou diplomovou práci však zaměřím na to, jakým způsobem a v jaké míře byl tento novinář, symbol hrdinství, mládí a krásy prezentován dětem v komunistickém Československu.									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Cílem práce je vytvořit mediální obraz Julia Fučíka v periodících určených dětem základní školy. Výzkumné otázky: <ol style="list-style-type: none"> 1. Jakým způsobem byl Julius Fučík prezentován ve vybraných periodících? 2. Jak často byl Julius Fučík prezentován ve vybraných periodících? 3. Byl Julius Fučík zobrazován v tvorbě určené dětem jako mladý? 4. Jaké pozitivní skutky Julia Fučíka byly v časopisech vyzdvihovány? 									
Předpokládaná struktura práce (kapitol a podkapitoly se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none"> 1. Juliu Fučík – život a dílo 2. Kult osobnosti Julia Fučíka (a také osoby, které se na vytvoření jeho kultu podílely – především Václav Kopecký a Gusta Fučíková) 3. Komunistická propaganda v Československu – historický kontext, techniky propagandy 4. Charakteristika vybraných periodik – tematické zaměření, cílová skupina, vzhled, cena, historie 5. Metodologie 6. Praktická část 7. Závěry analýzy 									
Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období): Podkladový materiál se bude odvíjet od jeho dostupnosti ve státním archivu. V úvahu však připadají tato periodika: <ol style="list-style-type: none"> 1. Mateřidouška 2. Vpřed, Vpřed pionýři 3. Pionýr, Větrník 4. Pionýrské noviny 5. Časopis ABC mladých techniků a přírodovědců 6. Ohníček 7. Sedmička 									

<p>Metody (techniky) zpracování materiálu: Kvalitativní historicko-srovnávací metoda. Základní použitou metodou bude analýza archivních materiálů.</p>
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):</p> <p>FUČÍK, Julius. <i>Reportáž psaná na oprátce</i>. 3. vyd. Praha: Svoboda, 1947. Knihovna Svobody.</p> <ul style="list-style-type: none"> Jeho nejznámější dílo. Jedná se o soubor dopisů Julia Fučíka sestavené z motáků, které psal od přelomu března a dubna 1943 z vězení v Praze na Pankráci. <p>FUČÍK, Julius, JANÁČEK, František, ed. <i>Reportáž, psaná na oprátce</i>. Praha: Torst, 2016.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vydání Reportáže psané na oprátce bez cenzurních zásahů a s komentáři. <p>FUČÍKOVÁ, Gusta. <i>Vzpomínky na Julia Fučíka: (okupace)</i>. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961.</p> <ul style="list-style-type: none"> Vzpomínky na poslední léta Fučíkova života od r. 1938 do jeho smrti. Dovídáme se z nich, za jakých podmínek a kde vznikaly jeho poslední literárně historické studie, seznamuje se s jeho ilegální činností v KSČ až do jeho zatčení a uvěznění. Třetí závěrečný oddíl knihy je věnován období vzniku Reportáže psané na oprátce. <p>FUČÍKOVÁ, Gusta. <i>Život s Juliem Fučíkem</i>. Praha: Svoboda, 1971.</p> <ul style="list-style-type: none"> Knihy vzpomínek Gusty Fučíkové na manžela Julia Fučíka. Tato kniha vznikla především jako snaha o obnovu jeho upadajícího kultu osobnosti. <p>KALÁŠ, Josef. <i>Julius Fučík, hrdina naší doby: stati a projevy o Juliu Fučíkovi</i>. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953. Knižnice pro střední školy.</p> <ul style="list-style-type: none"> Knihy vznikla na oslavu 50 let od narození J. F. a zároveň na oslavu 10 let jeho úmrtí. Knihu tvoří vzpomínky na Julia Fučíka, úryvky z jeho děl, korespondence z vězení a fotografie z jeho osobního života. Na tomto díle se podílela jeho manželka G. Fučíková nebo tehdejší ministr informací – Václav Kopecký. <p>KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. <i>Gottwaldovi muži</i>. Praha: Paseka, 2004.</p> <ul style="list-style-type: none"> Biografické portréty významných komunistických pohlavárů, kteří řídili stát po únoru 1948. Mezi nimi i Václav Kopecký – důležitá osoba ve vytváření kultu osobnosti J.F. <p>MACURA, Vladimír. <i>Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948-1989</i>. Praha: Pražská imaginace, 1992.</p> <ul style="list-style-type: none"> Knihy obsahuje analýzu české socialistické kultury. Původní soubor sémiotických esejů doplňuje výběr z literárněhistorických studií, které autor věnoval problematice poválečného umění. <p>PODHAJSKÝ, František A. a Mojmir GRYGAR. <i>Julek Fučík - věčně živý!</i> Brno: Host, 2010.</p> <ul style="list-style-type: none"> Knihy se mimo jiné věnuje Fučíkovu posmrtnému mediálnímu obrazu, jeho odbojové činnosti revolučnímu bohémství, reportážím ze Sovětského svazu, snu o komunismu nebo literárně kritickým i historickým pracím. <p>SEDLÁKOVÁ, Renáta. <i>Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky</i>. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace.</p> <ul style="list-style-type: none"> Publikace uvádí čtenáře do metodologie a empirického výzkumu sociálních věd, provádí jej jeho jednotlivými etapami a poskytuje vodítka pro případnou samostatnou vědeckou práci v oblasti výzkumu médií. <p>ZWICKER, Stefan. <i>Národní mučedníci</i>. Praha: Academia, 2019.</p> <ul style="list-style-type: none"> Knihy se zabývá Juliem Fučíkem a Albertem Leo Schlageterem, dvěma popravenými, ze kterých režim učinil mučedníky a na jejich odkazu vybudoval skutečný kult.
<p>Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)</p>
<p>ODLOŽILOVÁ, Nikola. <i>Dětský časopis Ohníček v letech 1969–1977 jako nástroj propagandy socialistického Československa</i>. Praha 2020. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, fakulta humanitních studií. Vedoucí práce doc. PhDr. Blanka Soukupová, CSc.</p>

SUCHÁ, Hana. Mýtus Julius Fučík – spory o život a dílo v dějinném kontextu. Praha 2016. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, obor politologie. Vedoucí práce prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.

Datum / Podpis studenta/ky

8.9.2016

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Všechna doporučení byla projednána.

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorkou konzultoval a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucím této práce.

Prof. PhDr. Jiří Knapík, Ph.D.

5.10.22

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU ÚVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.